

ЗМІНА КЛІМАТУ, ЕНЕРГЕТИКА
ТА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

ЕНЕРГОСЕРВІС В УКРАЇНІ: УСПІХИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Олексій Корчміт, Юрій Збираник,
Роман Палагусинець

Грудень 2020

Беззаперечною є перспективність приватних інвестицій для енергомодернізації публічної сфери на фоні ускладнення бюджетних капіталовкладень через економічну кризу на тлі пандемії.

Енергосервісні договори довели свою ефективність. Їх верифікація засвідчила суттєву економію енергоносіїв. Вони також є економічно обґрунтованими з огляду на відсутність бюджетних інвестицій. ЕСКО демонструє швидке долучення нових сфер та технологій. Кількість проєктів ЕСКО зростає, вони стають більш глибокими за ефектом енергозбереження.

Якісно новий етап розвитку ЕСКО-інвестування в Україні передбачає доступ до міжнародних фінансових ресурсів й технологій. Розвиток інституційної спроможності публічних партнерів унеможливить недоброчесне партнерство та підвищить інвестиційну привабливість проєктів для громад.

ДЕРЖЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ

FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG

Зміст

1.	ЕНЕРГОСЕРВІС В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ 5-РІЧНОЇ ПРАКТИКИ	3
1.1	Концепція енергосервісу.....	3
1.2	Потенціал ринку енергосервісу в бюджетній, житловій сферах та промисловості	3
1.3	Аналіз сформованості ринку: розвиток інституційної спроможності стейкхолдерів.....	5
1.4	Фінансові моделі енергосервісу: поширена, інноваційна, перспективна.....	8
1.5	Законодавча основа енергосервісу	11
1.6	Дороговказ реалізації енергосервісу: дії сторін, строки, результати.....	13
1.7	Апробація нових сфер: успіхи та ризики.....	16
2.	АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ: ІСТОРІЇ УСПІХІВ І ПРОВАЛІВ	20
2.1	Аналіз результативності для інвесторів: верифікація досягнутої економії за енергоефективними рішеннями ЕСКО, наслідки для учасників ринку, успішні кейси.....	20
2.2	Ефективність енергосервісних договорів для замовників, виконавців. Ризики втраченого часу й інвестиційних перевитрат: успішні та провальні ЕСКО-кейси	27
3.	ВИКЛИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ	29
3.1	Аналіз бар'єрів для інвесторів та механізмів подолання в традиційних секторах реалізації енергосервісу	29
3.2	Перспективи охоплення нових сфер ЕСКО-інвестування	34
3.3	Ризики дискредитації енергосервісу: потенційні законодавчі та просвітницькі інструменти захисту сторін від недоброчесного партнерства.....	35

1

ЕНЕРГОСЕРВІС В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ 5-РІЧНОЇ ПРАКТИКИ

1.1 КОНЦЕПЦІЯ ЕНЕРГОСЕРВІСУ

Співпраця з енергосервісними компаніями (ЕСКО) є одним з найбільш дієвих та ефективних механізмів залучення коштів у термомодернізацію об'єктів публічної сфери.

В українському законодавстві (ЗУ № 327-VIII) визначено:

Енергосервіс — це комплекс технічних та організаційних енергозберігаючих (енергоефективних) та інших заходів, спрямованих на скорочення замовником енергосервісу споживання та/або витрат на оплату паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг порівняно із споживанням (витратами) за відсутності таких заходів.

ЕСКО — це енергосервісна компанія, яка виконує роботи із впровадження енергоефективних заходів (наприклад, утеплення фасадів, заміна вікон та дверей на енергоефективні, модернізація системи опалення, встановлення ІТП тощо). Завдяки цим заходам замовник економить енергоресурси та, відповідно, бюджетні кошти, частину яких отримує ЕСКО-інвестор як плату за свої послуги та повертає вкладені інвестиції.¹

Важливо, що бюджетні зобов'язання замовника щодо повернення інвестицій ЕСКО настають лише після того, як встановлено факт досягнення економії, передбаченої енергосервісним договором. Якщо в результаті енергоефективних заходів не вдалось досягнути економії, енергосервісна компанія не отримує сплату від замовника. ЕСКО повністю бере на себе відповідальність за реалізацію проєкту з метою підвищення енергоефективності та пов'язані фінансові ризики й технічні ризики.

Змінами до Бюджетного кодексу (ЗУ №328-VIII) введено норму щодо можливості взяття довгострокового бюджетного зобов'язання замовником (за ЕСКО-договорами) строком до 15 років (це гарантує інвестору повернення його коштів).

¹ Публікація «Енергосервісні контракти — ефективний інструмент фінансування енергоефективних проєктів», підготовлена експертами Програми ЄС «Угода Мерів — Демонстраційні проєкти» за сприяння Європейського Союзу в межах ініціативи EU4Energy.

Протягом дії такого договору розмір витрат бюджетної установи на оплату паливно-енергетичних ресурсів (далі — ПЕР) та житлово-комунальних послуг (далі — ЖКП) не змінюється. Водночас комфорт від перебування у термомодернізованих будівлях значно зростає одразу після реалізації енергоефективних заходів, тобто ще на початку дії договору.

Під час дії енергосервісного договору замовник енергосервісу може отримувати вигоду як відсоток від досягнутої ЕСКО економії (зазвичай до 20%), а після завершення договору енергетичні витрати на утримання будівлі бюджетної установи значно знижуються (рис. 1.1).

1.2 ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ В БЮДЖЕТНІЙ, ЖИТЛОВІЙ СФЕРАХ ТА ПРОМИСЛОВОСТІ

Потенціал ринку ЕСКО в бюджетній сфері

Нині в Україні функціонує орієнтовно 77 тис. установ, які фінансуються коштом бюджетних організацій: державного і місцевих рівнів. За підрахунками фахівців, витрати енергоресурсів на опалення бюджетних установ в Україні у 2–3 рази вищі, ніж у країнах ЄС на ці ж потреби.

Перспектива підвищення рівня енергоефективності таких будівель може становити від 40% до 70%. Для їхньої термомодернізації варто залучити від 4,2 до 8,5 млрд дол., залежно від досягнутого класу енергоефективності, що дозволить економити до 700 млн м³ природного газу на рік. Ці дані свідчать про значну потребу в інвестиціях з одного боку, та значний потенціал розвитку ринку енергосервісу в Україні — з іншого.

Потенціал ринку ЕСКО в житловій сфері

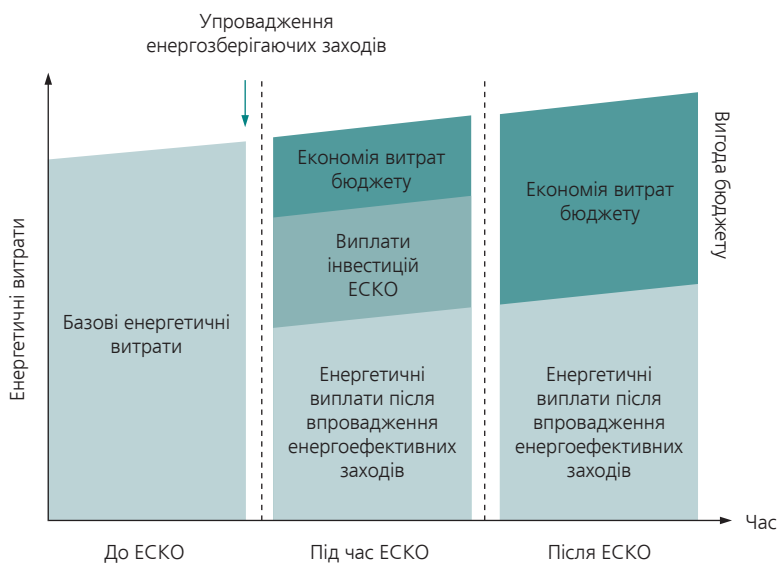
Найбільший потенціал енергозбереження має житлова сфера, саме тут — найбільші втрати енергії. Впровадження енергоефективних заходів, зокрема за ЕСКО-механізмом, дозволить значно зменшити рахунки за комунальні послуги та витрати держави на фінансування субсидій.

Рис. 1.1

Інвестиції та розподіл грошових потоків за механізмом енергосервісу

**МЕХАНІЗМ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ДОГОВОРІВ (ЕСКО)
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДИРЕКТИВИ 2012/27/ЄС**

Основний принцип:
повернення приватних інвестицій в енергоефективність бюджетних установ
винятково завдяки економії енергоспоживання

Термомодернізації підлягає понад **70 тис. бюджетних установ**.
Обсяг ринку становить **4-8 млрд євро** (залежно від глибини заходів).

У 2019 році житловий сектор спожив 14 млрд м³ або 48% загального споживання газу в Україні.

Велика частка споживання лежить зокрема на багатоквартирних будинках, яких наразі понад 250 тис. загальною площею 464 млн м² (зокрема, 33 тис. ОСББ), 80% яких потребують термомодернізації. Потенціал зниження споживання газу — 3,5 млрд м³. Для цього в заходи з підвищення рівня енергоефективності будинків варто інвестувати майже 500 млрд грн (18 млрд дол.).

Потенціал ринку ЕСКО в промисловості

Станом на листопад 2020 року сума ЕСКО-контрактів у промисловості (приватний сектор) значно перевищує суму контрактів у бюджетній сфері. Із меншою кількістю промислових контрактів порівняно з бюджетним сектором на одному об'єкті модернізації завдяки масштабам споживання енергоресурсів вдається досягти більшої економії у натуральному вираженні.

Наразі, за доступними джерелами інформації, механізм енергосервісу на промислових об'єктах застосовується лише однією компанією YASNO Efficiency (ТОВ «ЯСНО Енергоефективність»). Цією компанією укладено 58 енергосервісних договорів у секторі промисловості на суму 1,8 млрд грн.

Компанія проінвестувала в модернізацію підприємств металургії, гірничо-збагачувальної та вугільної промисловості, теплової генерації із досягненням від 25% до 80% економії енергоресурсів за напрямками: модернізація систем освітлення; автоматизація електроприводів, частотні перетворювачі (насоси, вентилятори, конвеєри); модернізація компресорного обладнання; модернізація газоспоживчого обладнання; модернізація систем опалення, вентиляції, утилізації тепла, кліматичних систем.

За результатами виконаних проєктів досягається річний ефект на промислових об'єктах, як-от: 346 млн грн щорічна економія витрат на енергоресурси; 176 млн кВт-год економія електроенергії; 1,1 млн м³ економія природного газу; 160 тис. тонн CO₂ скорочення викидів в атмосферу.

Потенціал енергоефективності в промисловості України значно вищий за перспективи однієї компанії, проте не застосовується внаслідок низки об'єктивних обставин: несприятливі макроекономічні умови (падіння збуту продукції на зовнішніх та внутрішньому ринках) та відсутність прийнятних за вартістю й строками кредитних ресурсів. Інструменти підтримки з боку держави та міжнародних фінансових установ задля енергомодернізації технологій мають набути значення найближчою перспективою за умов одночасно зростання рівня інституційного розвитку самих підприємств, зокрема щодо доцільності запровадження систем енергоменеджменту.

1.3 АНАЛІЗ СФОРМОВАНOSTІ РИНКУ: РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СТЕЙКХОЛДЕРІВ

Усього наразі укладено майже 550 ЕСКО-договорів на суму орієнтовно 1,25 млрд грн. Із них 90% (або 495) — об'єкти місцевих органів влади, решта 10% (або 55) — об'єкти центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ), зокрема Державне агентство водних ресурсів (далі — Держводагентство), Міністерство освіти і науки, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, Державна служба статистики та Нацкомфінпослуг.

Нині ЕСКО-механізм реалізується майже в усіх регіонах України. Найбільшого поширення набув у п'яти регіонах: м. Київ, Одеська, Кіровоградська, Київська, Миколаївська області, на які припадає 60% усіх договорів в Україні. Також енергосервіс набирає обертів на об'єктах державної форми власності (об'єкти ЦОВВ).

Станом на листопад 2020 року не укладено жодного енергосервісного договору у трьох областях: Закарпатській, Тернопільській, Чернівецькій. Здебільшого це пов'язано з особливістю проєктів: 90% випадків націлені на модернізацію систем централізованого опалення (наприклад, у Закарпатській області централізоване тепlopостачання відсутнє).

У двох інших регіонах бракує інституціональної готовності до залучення енергосервісних компаній.

Від 2015 року (від миті формування відповідного законодавства) Держенергоефективності проводить щорічні

форуми енергоефективного партнерства та регіональні семінари щодо розширення ринку енергосервісу.

Щороку у форумах беруть участь потенційні замовники та виконавці договорів (ЦОВВ та місцеві органи влади, енергосервісні компанії), а також громадські організації, асоціації з енергоефективності.

Проведено вже чотири щорічні форуми, до яких були залучені 2,5 тис. потенційних замовників та виконавців енергосервісу. Заходи були націлені на популяризацію саме ЕСКО-механізму в бюджетних установах як комунальної, так і державної власності, а також ОСББ.

Упродовж 2016–2019 рр. Держенергоефективності підписало понад 40 меморандумів про співробітництво у напрямі поширення механізму енергосервісу з ОДА та містами-обласними центрами, 8 меморандумів з ЦОВВ та 40 меморандумів з об'єднаними територіальними громадами (далі — ОТГ).

На їхнє виконання упродовж чотирьох років за підтримки Представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні було проведено 48 роз'яснювальних семінарів щодо реалізації механізму енергосервісу, учасниками яких стали майже три тисячі осіб (керівництво місцевих органів влади, представники розпорядників бюджетних коштів, керівники бюджетних установ — потенційні замовники). До таких заходів залучались і потенційні ЕСКО-інвестори, що значно спрощувало замовнику пошук та налагодження комунікацій з виконавцями енергосервісу.

Рис. 1.2

Мапа енергосервісних договорів в бюджетній сфері України

548 ЕСКО-договорів укладено на суму понад 1,2 млрд грн станом на 10.11.2020

Завдяки комунікаційним заходам сформовано базу потенційних об'єктів для запровадження енергосервісу, в якій налічується 13 тис. об'єктів комунальної власності та 4 тис. об'єктів державної власності.

Цілеспрямована роз'яснювальна робота Держенерго-ефективності та Представництва Фонду ім. Ф. Еберта в Україні призвела до певного результату. Так,

у 2018 році було укладено 210 енергосервісних договорів у бюджетній сфері, що у 10 разів більше, ніж у 2016 році.

2019 року кількість укладених договорів лишилась майже на рівні попереднього року, водночас їхня вартість сягнула 640 млн гривень, що у три рази вище, ніж 2018 року (рис.1.3).

Таблиця 1.1
Рейтинг областей та ЦОВВ за кількістю ЕСКО-договорів

№	Область	Кількість договорів	Сума договорів, млн грн
1	м. Київ	135	164,2
2	Одеська	59	52,5
3	Кіровоградська	44	147,5
4	Київська	36	76,6
5	Миколаївська	36	15,8
6	Запорізька	26	51,1
7	Дніпропетровська	22	25,6
8	Харківська	20	24,5
9	Львівська	16	52,8
10	Хмельницька	13	19,5
11	Волинська	12	30,2
12	Херсонська	12	12,9
13	Донецька	12	15,4
14	Сумська	11	17,5
15	Полтавська	10	14,3
16	Луганська	10	9,2
17	Рівненська	6	3,1
18	Чернігівська	5	6,2
19	Житомирська	4	2,2
20	Вінницька	2	2,4
21	Івано-Франківська	1	1,8
22	Черкаська	1	0,08
23	Закарпатська	5*	-
24	Тернопільська	-	-
25	Чернівецька	-	-
	ВСЬОГО	493	745,7

№	ЦОВВ	Кількість договорів	Сума договорів, млн грн
1	ДЕРЖВОДАГЕНТСТВО	42	467,1
2	МВС	5	14,6
3	ДЕРЖСТАТ	3	7,0
4	МІНОСВІТИ	2	22,6
5	МІНОБОРОНИ	2	3,5
6	НАЦКОМФІНПОСЛУГ	1	1,1
	ВСЬОГО	55	515,8

УСЬОГО			
548	договорів	1261,6	млн грн

Рис. 1.3
Динаміка розвитку механізму енергосервісу в Україні

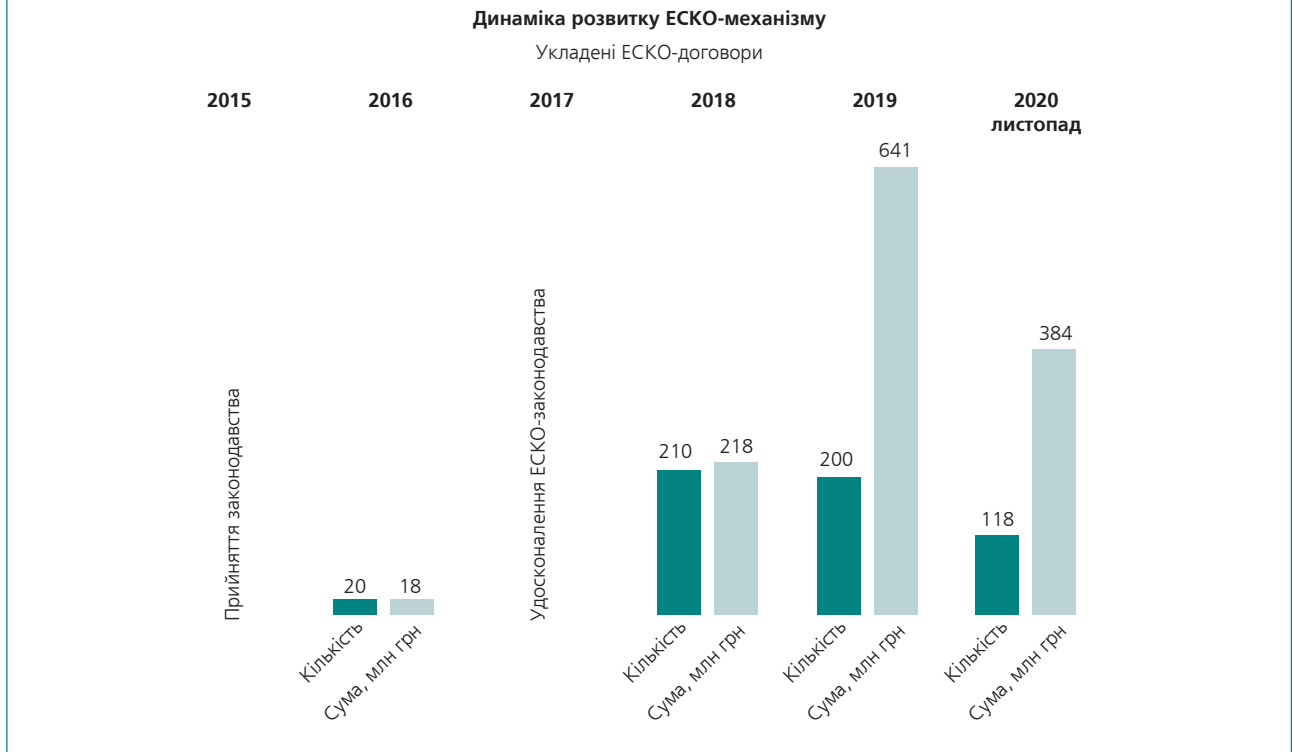
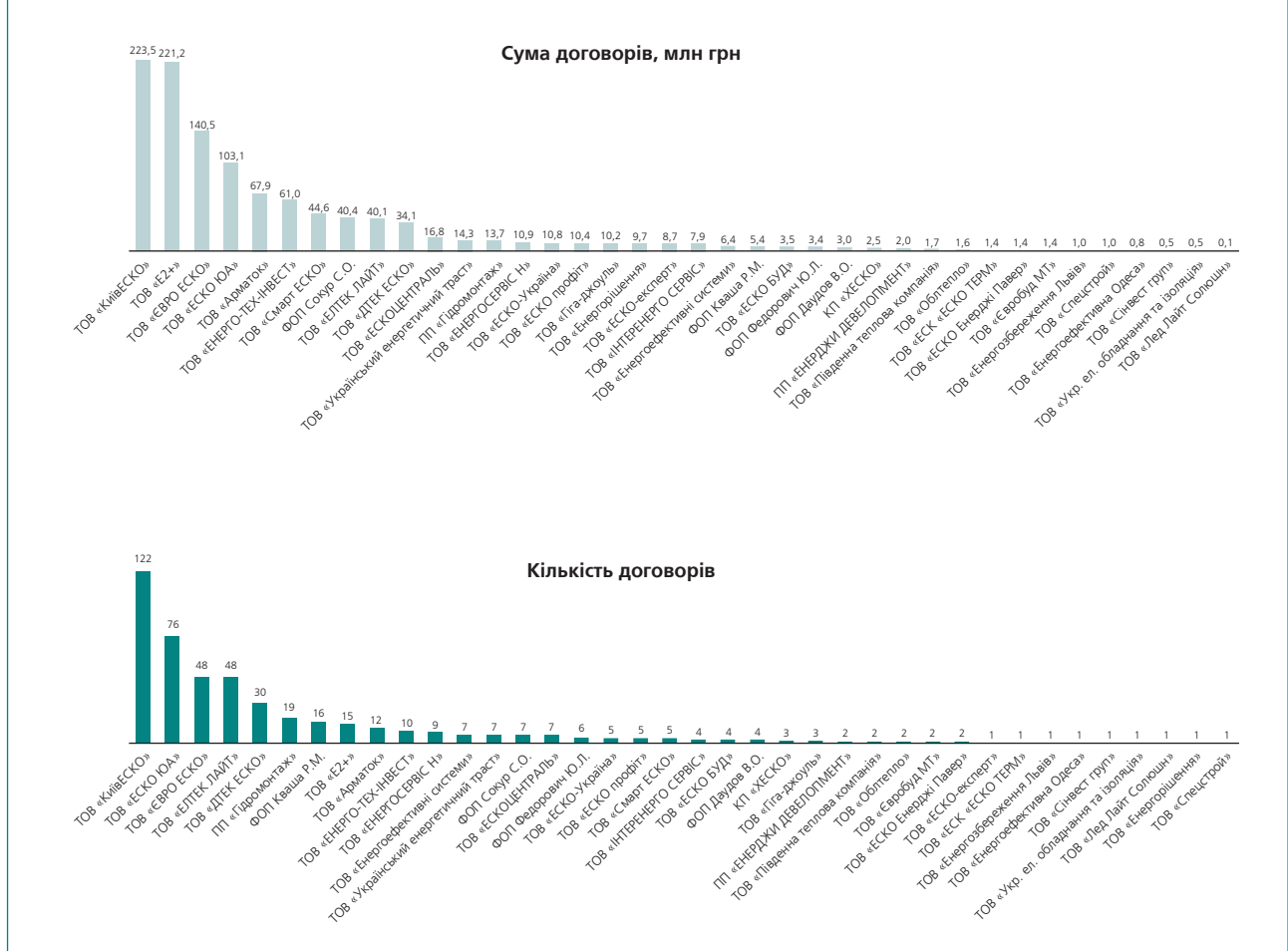

Рис. 1.4
Рейтинг ЕСКО в Україні

Також зростає кількість ЕСКО-інвесторів, які працюють у бюджетній сфері. За останні три роки їхня кількість зросла в п'ять разів: з 8 у 2017 році до 38 у 2020 році.

За формою компанії поділяються на три категорії: 31 ТОВ, 6 ФОП та 1 комунальне підприємство. Зазначені виконавці енергосервісу уклали 548 енергосервісних договорів із бюджетними закладами на суму понад 1,25 млрд гривень.

Ринок енергосервісних послуг у бюджетній сфері продовжує стрімко розвиватися: розширюється географія договорів (охоплено 90% регіонів України), дедалі більшає кількість обізнаних щодо енергосервісу, зростає кількість виконавців, яких за три роки збільшилось у п'ять разів.

Виникає нагальна потреба розширити сфери застосування ЕСКО, зокрема на підприємствах тепlopостачання, централізованого водopостачання, сфери розподілу природного газу та електричної енергії.

Враховуючи великий потенціал із підвищення рівня енергоефективності на таких об'єктах, є потреба поширення можливостей застосування механізму енергосервісу для випадків, що потребує законодавчого удосконалення та проведення додаткової масштабної кампанії з розвитку інституційної готовності нових суб'єктів.

1.4 ФІНАНСОВІ МОДЕЛІ ЕНЕРГОСЕРВІСУ: ПОШИРЕНА, ІННОВАЦІЙНА, ПЕРСПЕКТИВНА

Наразі в Україні реалізується три моделі ЕСКО-механізму, кожна з яких має свої особливості:

- поширена — класична;
- інноваційна — поглиблене партнерство;
- перспективна — ЕСКО-енергоменеджмент.

У межах класичної моделі виконавець енергосервісу запроваджує енергоефективні заходи з короткими (1,5–3 роки) та середніми (3–5 років) термінами окупності. Найчастіше це — модернізація системи опалення із встановленням індивідуального теплового пункту з системою автоматичного погодного регулювання. За цією моделлю ЕСКО-інвестор застосовує не тільки власні активи, а й інноваційні кредитні продукти вітчизняних банків (як-от факторинг) для реалізації енергосервісного проекту і дає можливість отримати максимальну частину зекономлених коштів у формі повернення інвестицій (від 80% до 100% коштів від економії енергоресурсів отримує інвестор).

Більшість ЕСКО-контрактів в Україні укладена саме за класичною моделлю. Це понад 520 договорів, за якими передбачається впровадження заходів із підвищення енергоефективності різного характеру — від модернізації індивідуальних теплових пунктів дитячих

садків до заміни насосного обладнання на станціях Держводагентства.

Середня запланована економія за такими договорами становить від 15 до 70%, середній строк контрактів — сім років.

Класична модель наразі набула найбільшого поширення, проте за підтримки Держенергоефективності та проекту ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель у малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО» набула розвитку модель поглибленого ЕСКО-партнерства, де місцевою владою та енергосервісними компаніями співфінансуються ЕСКО-проекти, водночас економія розподіляється відповідно до глибини енергомодернізації, що запропонована сторонами.

Модель поглибленого партнерства дозволяє досягти вищих показників економії завдяки додатковим заходам, що проводяться замовником енергосервісу самостійно, в такому разі відсоток економії, який залишається у замовника є вищий, ніж застосовуючи класичну модель, і варіюється залежно від глибини енергоефективних заходів сторін.

У березні 2017 року до профільного законодавства введено норму щодо поглибленого партнерства. Абз. 2 ч. 5 ст. 5 закон про енергосервіс встановлює: якщо на об'єкті енергосервісу планується проведення енергозберігаючих (енергоефективних) заходів коштом бюджету, замовник має право встановлювати максимальний розмір фіксованого відсотку, який менше 80%. Інформація про встановлення такого фіксованого відсотку та про заплановані (енергоефективні) заходи (обсяг робіт та/або перелік устаткування, строки впровадження заходів, очікуваний рівень скорочення споживання та/або витрат на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, якого має бути досягнуто в результаті впровадження заходів) зазначається в тендерній документації.

Ця норма сприяла економічній мотивації замовника. Відповідно до класичного ЕСКО-проекту, тобто за умов 100% фінансування енергоефективних заходів інвестором, замовник енергосервісу не мав права отримати понад 20% від зекономлених коштів за енергосервісом протягом дії енергосервісного договору. Ба більше, замовник зовсім не впливав на розмір надходжень до бюджету навіть у діапазоні 0–20%. Максимальний розмір фіксованого відсотку встановлюється учасником закупівлі на рівні 85–99%, і за практикою знижується за результатами аукціонів на 4–7%.

За удосконаленим законодавством замовнику енергосервісу, за умов його співучасті в інвестуванні в об'єкт енергосервісу, надано право встановлення максимального розміру фіксованого відсотку (від 0 до 100%). Розпорядник бюджетних коштів, маючи інформацію щодо

запланованих бюджетом капітальних видатків енергоефективного характеру, може замовити енергоаудит та визначити їхній ефект. Ефект від бюджетних інвестицій визначатиме розмір максимального фіксованого відсотку, що вказується замовником у тендерній документації разом із обґрунтуванням такого розрахунку та додаванням енергоаудиту. Важливо зазначити, що закон про енергосервіс не вимагає енергоаудиту та не встановлює принципи (порядок, положення, методик) розрахунку максимального фіксованого відсотку. Водночас законодавство вимагає від замовника енергосервісу вказати очікуваний ефект від запланованих заходів.

Принциповою прерогативою моделі поглибленого ЕСКО-партнерства є перехід замовника із «режиму очікування» закінчення енергосервісного договору для економії бюджетних коштів до «режиму участі в розподілі фактичної економії» на період дії енергосервісного договору.

Додаткові переваги поглибленого ЕСКО-партнерства для замовника:

- замовник наймає ЕСКО на управління енергоефективністю об'єкту енергосервісу, сплачуючи лише в межах енергосервісного договору;
- замовник перекладає технічні/комерційні ризики розрахункового ефекту бюджетних інвестицій на приватного інвестора;
- бюджет отримує збільшену економію завдяки синергії бюджетних і приватних енергоефективних заходів;
- влада отримує професійне обґрунтування техніко-економічної доцільності бюджетних інвестицій, чим нівелюються ризики невиправданих витрат з бюджету.

Водночас інвестор за моделлю поглибленого ЕСКО-партнерства може зіткнутися з такими проблемами:

- виникають ризики недосягнення рівня скорочення споживання енергоносіїв, враховуючи той факт, що виконавець енергосервісу не впливає на якість матеріалів/устаткування/робіт, який фінансуються бюджетом;
- зростає навантаження відповідальності на приватного партнера за управління комплексом енергоефективних заходів;
- виникають додаткові комерційні ризики в аспекті несвоєчасного (або неповного невиконання) обов'язків замовника щодо впровадження енергоефективних заходів.

Але у висновку стратегічні переваги моделі поглибленого ЕСКО-партнерства значно вагоміші:

- ЕСКО-проекти набувають ознак комплексності та високої енергетичної ефективності;

- створюються передумови для розвитку інжинірингових ЕСКО-проектів, де інвестор мінімізує капіталовкладення і формує моделі оптимальних технологічних та управлінських рішень щодо об'єкту енергосервісу;
- інвестори отримують збільшений попит від замовників;
- ЕСКО-проекти підвищують конкурентоздатність на ринку енергоефективних проектів порівняно з проектами міжнародних фінансових установ (ЄБРР, МБРР, ЄІБ, НЕФКО тощо).

Наразі вісім пілотних ОТГ (Одеса, Дрогобич, Бородянка, Славутич, Северодонецьк, Саврань, Ніжин, Первомайський) уклали 14 енергосервісних договорів за такою моделлю. Порівняння обох моделей ЕСКО-договорів (класичного і поглибленого) у вищезазначених громадах засвідчує, що впровадження поглибленого партнерства дозволяє збільшити відсоток економії, яка залишається на користь замовника в середньому до 40%, що в три рази вище за класичну модель.²

Впровадження енергосервісу з використанням поглибленого партнерства довело свою дієвість та перспективу для багатьох бюджетних розпорядників. Вигоди від реалізації таких проектів для замовників очевидні, адже вони отримують значно більшу частку економії ніж під час реалізації проектів за класичною моделлю. За оцінками експертів, реалізація десяти таких ЕСКО-проектів надасть можливість зекономити понад 1500 Гкал у рік.³

З 2019 року почала реалізовуватись ще одна комбінована модель співпраці між ЕСКО та замовником «ЕСКО-енергоменеджмент», яка поєднує в собі переваги ЕСКО та впровадження заходів з енергетичного моніторингу витрат енергоресурсів бюджетної установи.

За результатами оцінки Держенергоефективності результативності ЕСКО-контрактів протягом опалювального періоду 2018–2019 рр., було визначено, що у чотирьох дитячих садках м. Київ (у яких достроково завершилися договори) за умови відсутнього оперативного управління об'єктами з боку виконавця енергосервісу відбулося падіння економії у середньому на 5% порівняно з рівнем економії під час дії енергосервісних договорів.

Це свідчить, зокрема, про відсутність якісного енергоменеджменту в перелічених установах, а також фінансових стимулів осіб відповідальних за енергозбереження на об'єктах.

² Аналітичні матеріали проекту ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО».

³ Аналітичні матеріали проекту ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО».

Рис. 1.5

Середнє падіння економії після завершення ЕСКО-договору

Покращити рівень енергоменеджменту задля досягнення попередніх показників економії на зазначених об'єктах, можуть ЕСКО, реалізуючи нову модель енергосервісу «ЕСКО-енергоменеджмент».

У межах такої моделі енергосервісними компаніями пропонуватиметься комплекс організаційних заходів з ефективного контролю та управління енергоспоживанням об'єктів строком до 15 років. Іноді це передбачає невеликі капітальні заходи із впровадження системи управління та моніторингу. Очікувана частка зекономленого для бюджетного замовника становитиме 70–85 %. Місто Северодонецьк Луганської обл. найперше у 2019 році уклало три енергосервісних договори зазначеної моделі. Місто мало запроваджені сучасні індивідуальні теплові пункти за проектом міжнародної технічної допомоги, функціональність яких не було налаштовано, зокрема з причин певних технічних прорахунків. Місто запропонувало приватному інвестору взяти на себе функції управління енергоефективністю таких закладів. Аналіз чотирьох місяців опалювального періоду 2019–2020 рр. засвідчив успішність: обсяг прямих вигод бюджету від цих трьох закладів перевищив за інші стандартні енергосервісні договори в місті. Причиною послугувало відрахування до бюджету 75% від зекономленого порівняно із 10% за класичними ЕСКО-проектами.⁴

Отже, найбільш поширеною моделлю наразі залишається класична модель за якою укладено 95% договорів, проте є значний потенціал до розвитку у моделі «поглибленого партнерства», яка є ефективнішою з

⁴ Аналітичні матеріали проекту ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО».

огляду на глибину енергомодернізації та досягненої економії.

Модель «ЕСКО-енергоменеджмент» не набула популярності з причин її немасштабної популяризації серед замовників та виконавців, однак результати верифікації свідчать, що після закінчення строку ЕСКО-договору без ефективного управління набутим енергоефективним обладнанням (що дає модель «ЕСКО-енергоменеджмент») економія знижується.

Залучення кредитного фінансування під енергосервісні проекти

Водночас наразі є низка бар'єрів, які стримують реалізацію енергосервісу, зокрема відсутність довгострокового кредитування енергосервісних компаній, що призвело до недостатньо глибокої енергомодернізації об'єктів та стриманих темпів щорічного приросту кількості енергосервісних договорів.

Для розв'язання зазначених проблем вивчався досвід Латвії, де ЄБРР створено Фонд енергоефективності LABEEF, який надає енергосервісним компаніям довгострокове фінансування для реалізації механізму енергосервісу у бюджетній та житловій сферах.

Фонд застосовує модель факторингу (форфейтингу) — викуп 80% ціни укладених енергосервісних договорів (майбутніх грошових потоків), під 5% річних на 5–15 років, що дає змогу ЕСКО втричі пришвидшити темпи інвестування.

Враховуючи, що грошові потоки значно перевищують обсяг необхідних інвестицій, викуп більшої частини ціни договору є прийнятним для ЕСКО.

Розвиваючи зазначену ініціативу Держенергоефективності, проектом ПРООН та Українською Асоціацією

енергосервісних компаній проведено роботу з банківськими установами з метою розгляду можливості кредитування енергосервісних компаній за моделлю факторингу. У результаті на початку 2019 року було укладено перший договір за такою моделлю у сфері енергосервісу. Пілотний кредит ЕСКО-факторингу передбачав:

- сума кредиту 2,88 млн грн;
- річна відсоткова ставка кредитування 16% + разова комісія 10,5%;
- строк кредитування — 1 рік;
- застава — відсутня (виключно майбутні грошові потоки за енергосервісними договорами);
- додатково фінансове забезпечення — фінансова порука кінцевих бенефіціарів.

8 серпня 2019 року відбулося підписання найбільшого, станом на листопад 2020 року, кредиту із використанням моделі ЕСКО-факторингу на суму 15,8 млн грн. Збільшивши суму кредитування, змінилися й умови отримання даного кредитного ресурсу:

- сума кредиту 15,8 млн грн:
 - 1 транш — 7,3 млн грн;
 - 2 транш — 8,5 млн грн;
- річна відсоткова ставка кредитування:
 - 1 транш — відсоткова ставка 21% + разова комісія 3% ;
 - 2 транш — відсоткова ставка 22% + разова комісія 6,7%;
- строк кредитування:
 - 1 транш — 1 рік;
 - 2 транш — 2 роки;
- застава — надання у заставу твердого забезпечення;
- додатково фінансове забезпечення — фінансова порука кінцевих бенефіціарів.

Попри жорсткіші умови кредитування (висока ефективна ставка та вимога додаткової твердої застави), компанії потребують даного продукту задля формування інвестиційного привабливого портфелю проєктів. У II кварталі 2020 року, дивлячись на стабільність виконання зобов'язань з боку позичальників, надано черговий транш кредиту на суму 5 млн грн із продовженням строку позики — три роки. Проте банки схилилися до гібридної моделі: поєднання твердої застави (ліквідного майна) від компаній та грошових потоків за енергосервісними договорами.

Проєктом ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель у малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО» проведено аналіз компаній щодо використання кредитного ресурсу: приватні інвестори розпочали активно розширювати географію інвестування в ЕСКО-проєкти та стрімко нарощувати свої інвестиційні перспективи. На початку 2020 року коштами, які залучені за ЕСКО-факторингом вже реалізуються 11,2% кількості

ЕСКО-договорів.⁵ Грунтуючись на цьому аналізі, можна стверджувати, що розвиток фінансового продукту, як-от ЕСКО-факторинг, стимулюватиме розвиток ЕСКО-ринку та стимулюватиме покращення інвестиційного клімату в Україні.

1.5 ЗАКОНОДАВЧА ОСНОВА ЕНЕРГОСЕРВІСУ

Залучення інвестицій у галузь енергоефективності неможливе без відповідної законодавчої бази, а забезпечення енергетичної ефективності кінцевого споживання, зокрема, шляхом створення належних умов для діяльності енергосервісних компаній та впровадження енергосервісних договорів є однією з вимог Директиви 2012/27/EU Європейського парламенту і Ради, яку Україна зобов'язана імплементувати у своє законодавство.⁶

Законодавство України з енергосервісу в бюджетній сфері розроблено у 2015 році народними депутатами за участі Держенергоефективності, експертів OECD, USAID, EBRD, інших учасників міжнародних проєктів технічної допомоги, а також міжнародних юридичних і технічних радників і радниць.

Основоположні поняття і принципи, на яких базується енергосервісний договір, правові та економічні засади реалізації енергосервісу, ухвалені у 2015 році:

- ЗУ № 328-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» та
- ЗУ № 327-VIII «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації».

Згодом у 2017 році Верховною Радою України було прийнято зміни до законодавства, які удосконалили механізм енергосервісу і передбачили змогу застосування електронних аукціонів для закупівлі енергосервісу у системі «Прозорро». Також було збільшено максимальний термін ЕСКО-договорів до 15 років і передбачено можливість проведення єдиного тендеру на надання таких послуг відразу для декількох об'єктів.

Наразі законодавство України щодо енергосервісу містить нормативно-правові акти, наведені в табл. 1.2.

⁵ Аналітична довідка «Розвиток ЕСКО-факторингу. Нові бар'єри та інструменти їх подолання» проєкту ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО».

⁶ Посібник «Реалізація ЕСКО-механізму в Україні: успіхи та перспективи».

Таблиця 1.2
Законодавство України щодо енергосервісу

Нормативно-правовий акт	Основний зміст
Законодавство України	
<p>№328-VIII від 09.04.2015 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації»</p>	<p>Встановлює бюджетні засади здійснення енергосервісу для підвищення енергетичної ефективності об'єктів державної та комунальної власності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – надано право розпорядникам бюджетних коштів брати довгострокові бюджетні зобов'язання (укладати енергосервісні договори до 15 років); – видатки на оплату енергосервісу віднесено до захищених видатків бюджету.
<p>№327-VIII від 09.04.2015 «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації»</p>	<p>Регламентує принципи реалізації енергосервісу в бюджетній сфері, зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначає термінологію та сутність предмету енергосервісного договору (енергосервіс, базовий рівень, дві моделі договору); – окреслює етапи підготовки, погодження, укладення та реалізації енергосервісних договорів; – визначає перелік істотних умов договорів; – запроваджує принципово новий критерій оцінки переможця тендеру — показник ефективності договору; – визначає умови розірвання договору та принципи переходу прав власності на утворені основні засоби.
<p>№1980-VIII від 23.03.2017 «Про внесення змін до Закону України «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації»</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Передбачає можливість застосування електронних аукціонів у системі «Прозорро» для закупівель енергосервісу; – передбачає можливість проведення ЕСКО-тендеру на «пул» об'єктів; – виконавчі органи набули права затвердження базового рівня та фіксації повітряно-теплового режиму, рівня освітлення, інших вимог утримання будівель; – розширено строки затвердження істотних умов (з 10 до 60 днів); – граничний строк договору збільшено (з 10 до 15 років); – нівелювання ризиків неповернення інвестицій під час зміни кліматичних умов; – ЕСКО набули право отримувати до 100% досягнутої економії.
Нормативні акти Кабінету Міністрів України	
<p>Постанова №845 від 25.10.15 «Про затвердження Примірного енергосервісного договору»</p>	<p>Визначає ціну договору, містить характеристику об'єкту, строк оплати та строк дії договору, визначає права, обов'язки та відповідальність сторін та ін. Норми та розділи примірного договору не є обов'язковими, може застосовуватись як зразок.</p>
Нормативні акти міністерств	
<p>Наказ Мінрегіону №178 від 27.07.2015 «Про прийняття національного стандарту України ДСТУ Б А.2.2-12:2015 Енергетична ефективність будівель. Метод розрахунку енергоспоживання при опаленні, охолодженні, вентиляції, освітленні та гарячому водопостачанні»</p>	<p>Встановлює розрахунковий метод оцінки річного енергоспоживання під час опалення, охолодження, вентиляції, освітлення й гарячому водопостачанні будівель житлового та громадського призначення, що проектуються або експлуатуються.</p> <p>Визначає базовий рівень енергоспоживання у випадку недотримання санітарних умов.</p>
<p>Наказ Мінфіну №996 від 06.11.15 «Про внесення зміни до економічної класифікації видатків бюджету»</p>	<p>Внесення зміни до економічної класифікації видатків бюджету, — додано нову позицію: 2276 «Оплата енергосервісу»</p>
<p>Наказ Мінфіну №1118 від 04.12.15 «Про внесення змін до наказу Міністерства фінансів України від 28 січня 2002 року №57»</p>	<p>Кошторис видатків бюджетних установ можливо формувати з урахуванням видатків на оплату енергосервісу</p>
<p>Наказ Мінфіну №1117 від 04.12.15 «Про внесення змін до Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету»</p>	<p>Інструкцію застосування економічної класифікації видатків бюджету доповнено кодом 2276 «Оплата енергосервісу»</p>

1.6 ДОРОГОВКАЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСЕРВІСУ: ДІЇ СТОРІН, СТРОКИ, РЕЗУЛЬТАТИ

Упровадження енергосервісних договорів має кілька основних етапів (рис. 1.6).⁷

Етап 1. Визначення переліку об'єктів та базових рівнів споживання

Насамперед варто встановити, які об'єкти потребують підвищення рівня енергетичної ефективності, та визначити базові рівні енергоспоживання. Це дозволить сформулювати базу потенційних об'єктів енергосервісу, за якою ЕСКО попередньо зможе оцінювати привабливість проєктів.

Для узагальнення інформації за усіма регіонами щодо бюджетних установ, які потребують впровадження енергоефективних заходів, Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України формує та оновлює Національну інформаційну базу потенційних об'єктів енергосервісу. Переглянути перелік об'єктів, що містяться у базі, можна на сайті Держенергоефективності за схемою:

розділ «Діяльність» – «Енергосервіс» – «Інформаційна база потенційних об'єктів енергосервісу»⁸.

За цим посиланням також міститься типова форма з основною інформацією щодо енергоспоживання будівель бюджетних установ. Заповнивши цю форму, можна додати об'єкт до інформаційної бази. Інформація про об'єкти також розміщена на сайтах обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

До того ж, інвестор сам може ініціювати енергосервіс на певних об'єктах. Для цього йому рекомендується надіслати відповідний лист-звернення до органів влади (самоврядування) щодо наміру впровадження енергосервісу.

На цьому етапі орган влади (самоврядування) має спільно із потенційними ЕСКО-інвесторами:

- зібрати якомога більше інформації про об'єкт, наприклад, технічні паспорти, специфікації, обладнання, креслення, звіти з енергоаудитів тощо;
- провести енергетичний аналіз використання і споживання енергії (за підтримки потенційного приватного партнера);
- зібрати дані для розрахунків основних показників енергоспоживання об'єкту за три попередніх роки з розподілом по місяцях;
- розрахувати базові рівні споживання ПЕР і ЖКП із розподілом по місяцях;

- здійснити попереднє техніко-економічне обґрунтування проєктів з енергосервісу та визначити основні інвестиційні показники за кожним об'єктом: обсяг капіталовкладень, річну дохідність, прибуток за строк дії договорів, простий строк окупності тощо (за сприянням потенційного ЕСКО-інвестора);
- скласти перелік проєктів із їхньою диференціацією за показниками доходності та термінами дії енергосервісних договорів.

У підсумку орган влади (самоврядування) має ухвалити рішення про закупівлю енергосервісу та затвердження базових рівнів споживання паливно-енергетичних ресурсів і житлово-комунальних послуг.

Базовий річний рівень затверджується виконавчим органом відповідної місцевої ради або місцевим органом виконавчої влади (щодо об'єктів комунальної власності), центральним органом виконавчої влади, до сфери управління якого належить замовник енергосервісу (щодо об'єктів державної власності) шляхом ухвалення у встановленому порядку відповідних актів.

Базовий рівень споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг — це усереднене значення обсягів річного споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг (у натуральних показниках) об'єктом енергосервісу зі зазначенням обсягів споживання кожного виду паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг середньорічних за три роки, що передують року, в якому здійснюється публічна закупівля енергосервісу (п. 1, ч. 1, ст. 1 ЗУ № 327-VIII).

Згідно із п. 3 ч. 3 ст. 3 ЗУ № 327-VIII у разі недотримання повітряно-теплого режиму, рівня освітлення, інших вимог утримання будівель, базовий річний рівень може бути перераховано відповідно до методики, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива. Із 2015 року Міністерство регіонального розвитку (далі — Мінрегіон) позначав ДСТУ Б А.2.2-12:2015 як відповідну методику. Доцільність використання зазначеного державного стандарту в ролі профільної методики є дискусійною, тому жодного разу не застосовувався для розрахунку базового рівня.

Етап 2. Оголошення та проведення процесу закупівлі енергосервісу

На цьому етапі мають бути реалізовані такі кроки замовником енергосервісу:

- підготовка, погодження, затвердження (за регламентом замовника) та оприлюднення:
 - змін до річного плану закупівель;

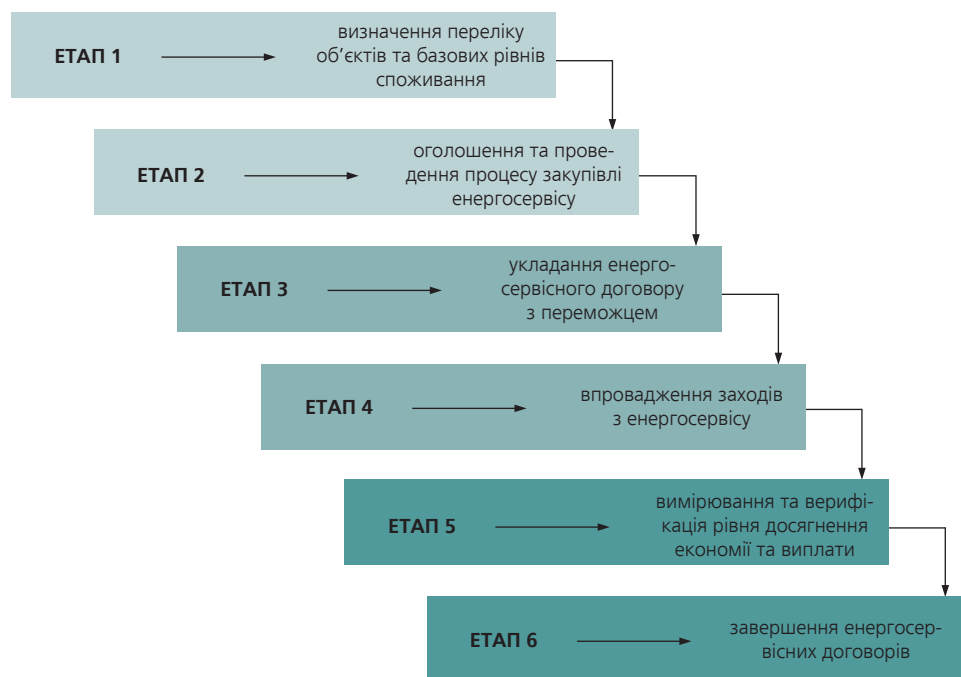
⁷ Посібник «Реалізація ЕСКО-механізму в Україні: успіхи та перспективи».

⁸ http://sae.gov.ua/uk/content/energoserwis_1

Рис. 1.6

Етапи реалізації енергосервісного договору

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ДОГОВОРІВ

- оголошення про проведення відкритих торгів (українською та англійською мовами);
- тендерної документації;
- участь у тендері згідно з регламентованими процедурами законодавства публічних закупівель.

Потенційні виконавці енергосервісу на цьому етапі:

- оцінюють потенціал енергозбереження та економічну доцільність можливих енергоефективних заходів;
- проводять розрахунок показників ефективності енергосервісних договорів та моделювання впливу кроків аукціону на строк дії договорів та розмір фіксованого відсотку економії;
- надають свої тендерні пропозиції;
- беруть участь у тендері з крокуванням на підвищення показника ефективності договору.

Замовник визначає переможця аукціону за показником ефективності договору. Тендерна процедура спрямована на те, що ЕСКО запропонують якомога вищий рівень скорочення витрат, найкоротшу тривалість енергосервісного договору та найменший фіксований відсоток відрахування економії ЕСКО. По суті, показник ефективності енергосервісного договору (далі — ПЕД) є інтегральним критерієм трьох зазначених вище факторів.

Показник ефективності енергосервісного договору визначається як сумарне за двадцятирічний період від дати оголошення про проведення процедури закупівлі

енергосервісу значення дисконтованих у кожному інтервалі різниць між щорічними скороченнями витрат замовника та щорічними платежами виконавцю енергосервісу. Дисконтування здійснюється відповідно до розміру облікової ставки Національного банку України, що діяла на дату оголошення про проведення процедури закупівлі енергосервісу.

Для розрахунку значення ПЕД варто враховувати дисконтування — процесу врахування часової вартості грошей шляхом приведення грошового потоку, який формується в процесі реалізації проекту до теперішнього часу або до певного розрахункового року. Коефіцієнт дисконтування визначається за формулою:

$$k_t = 1/(1+r)^t,$$

де r — ставка дисконтування грошових потоків;
 t — рік для якого визначається коефіцієнт дисконтування.

Дисконтований грошовий потік визначається як різниця між щорічним скороченням витрат замовника та щорічними платежами ЕСКО, помножена на коефіцієнт дисконтування. Ціною договору буде сума щорічних платежів на користь виконавця енергосервісу, а показник ефективності енергосервісного договору — це сума дисконтованих грошових потоків.

Замовник може встановлювати додаткові до показника ефективності енергосервісного договору якісні фактори оцінки пропозиції для визначення найбільш

економічно вигідної тендерної пропозиції. Відповідно до отриманих пропозицій, автоматично вираховується так званий приведений показник ефективності енергосервісного договору, який і застосовується під час аукціону. Питома вага критерію «Показник ефективності енергосервісного договору» не може бути нижчою за 75%, тобто сума нецінових показників не може перевищувати 25%.

Етап 3. Укладання енергосервісного договору з переможцем

Третій етап — це укладання енергосервісного договору з переможцем процедури закупівлі. На цьому етапі мають бути реалізовані такі кроки замовником енергосервісу:

- підготовка, супроводження та ухвалення акту із затвердження істотних умов енергосервісного договору,

а також:

- погодження в структурних підрозділах виконавчого органу, на профільних комісіях, затвердження рішенням місцевої ради (для об'єктів комунальної власності);
- затвердження Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України (для об'єктів державної власності).

На цьому етапі затверджуються істотні умови енергосервісного договору. Не пізніше десяти робочих днів із дня ухвалення рішення про намір укласти договір про закупівлю енергосервісу з учасником-переможцем замовник енергосервісу у встановленому порядку подає на затвердження центральному органу виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива (щодо об'єктів державної власності), Верховній Раді Автономної Республіки Крим, відповідній місцевій раді (щодо об'єктів комунальної власності) істотні умови енергосервісного договору, що укладатиметься ним.

Центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів, енергозбереження, відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідна місцева рада затверджують або відмовляють у затвердженні відповідних істотних умов енергосервісного договору у строк, що не перевищує 60 робочих днів від дати звернення головного замовника енергосервісу щодо затвердження відповідних істотних умов енергосервісного договору. Істотні умови енергосервісного договору перелічені у ч. 2 ст. 5 ЗУ № 327-VIII;

- після ухвалення рішення про погодження істотних умов договору перерозподіл видатків (призначень, асигнувань, кошторису) замовника;
- потенційні виконавці енергосервісу зі свого боку розробляють, погоджують та укладають енергосервісні договори із замовником;
- формування звітів із закупівель;
- реєстрація енергосервісних договорів в органах казначейської служби.

Енергосервісний договір укладається за ціною, що дорівнює добутку обсягу скорочення споживання замовником енергосервісу відповідних паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, який має бути забезпечений виконавцем енергосервісу за весь строк дії енергосервісного договору, і відповідних цін (тарифів), що діяли на дату оголошення про проведення процедури закупівлі енергосервісу, з урахуванням фіксованого відсотку суми скорочення витрат замовника енергосервісу на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг, що підлягає до сплати виконавцю енергосервісу.

Етап 4. Впровадження заходів з енергосервісу

Четвертий етап — це безпосереднє впровадження капітальних заходів з енергосервісу, який передбачає з боку виконавця енергосервісу:

- отримання технічних умов, розробку проектно-кошторисної документації та експертизу проекту (за потреби);
- комплектацію обладнання та укладення субпідрядних договорів на монтаж та пуско-налагоджувальні роботи;
- технічний нагляд за поставкою та монтажем обладнання, за введенням в експлуатацію об'єктів;
- тестування системи енергомоніторингу об'єктів;
- інформування замовника про перелік обладнання та матеріалів впроваджених на об'єктах енергосервісу з відповідним оформленням тимчасового зберігання до завершення дії енергосервісних договорів.

Етап 5. Вимірювання та верифікація рівня досягнення економії та виплати

Цей етап передбачає створення на об'єкті системи вимірювання та верифікації рівня досягнення енергоефективності та виплати за договором. Результатом має стати затвердження плану вимірювання та верифікації рівня досягнутої економії та щомісячне звітування. Етап передбачає:

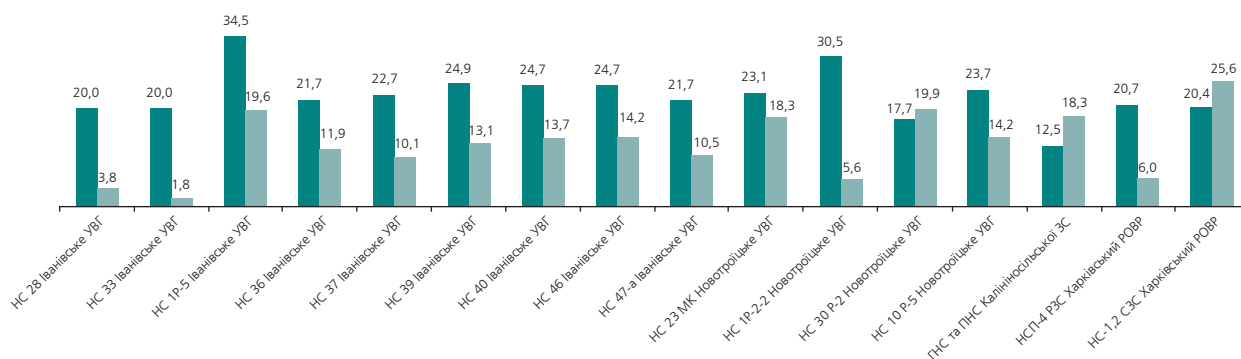
- розроблення та документування плану проведення вимірювання та верифікації на об'єкті замовником;
- збір даних, аналіз результатів звітування згідно з планом вимірювання та верифікації для оцінки економії енерговитрат за місяць виконавцем;

Рис. 1.7

Результати реалізації енергосервісу на об'єктах Держводагентства станом на 01.11.2020 рік

ПОНАД 3,5 МЛН КВТ-ГОД ЗЕКОНОМИЛИ 16 СТАНЦІЙ ДЕРЖВОДАГЕНТСТВА ПРОТЯГОМ 2020 РОКУ

ЕСКО-ПРОЕКТ — ЗАМІНА/МОДЕРНІЗАЦІЯ НАСОСНИХ АГРЕГАТИВ*
 ЕСКО-компаніями досягнуто **≈ 12,9%** економії (або **220 тис кВт-год = 490 тис грн**)
 Сплата ЕСКО — **440 тис грн** / Економія бюджету — **50 тис грн**

* 16 договорів — зрошув. період трав.-жовт. 2020

■ Запланована економія, % ■ Фактична економія, %

- виплати за енергосервісним договором та перерозподіл бюджетних асигнувань у разі потреби.

Із метою стимулювання персоналу керівники відповідних органів можуть затверджувати положення про преміювання посадових осіб, відповідальних за реалізацію проєктів з енергосервісу.

Етап 6. Завершення енергосервісних договорів

Після закінчення дії енергосервісних договорів (зокрема, у випадках дострокового припинення) ЕСКО безкоштовно передає власнику об'єктів енергосервісу усі матеріали та устаткування, що були утворені під час реалізації енергосервісних договорів. Замовник оформлює балансоутримання відповідних основних засобів та обирає модель подальшого управління впровадженими технологіями із енергоефективності.

Отже, наразі орієнтовно 40 міст та 38 компаній пройшли всі етапи в реалізації ЕСКО (від пошуку об'єктів до підписання договорів), набули практичні знання та розуміння процесів, зокрема на основі яких сформовано практичні кроки для успішної реалізації енергосервісних проєктів.

1.7 АПРОБАЦІЯ НОВИХ СФЕР: УСПІХИ ТА РИЗИКИ

Енергосервіс у насосних станціях Держводагентства

Починаючи з 2018 року ЕСКО-механізм було розшире-

но на нову сферу — насосні станції Державного агентства водних ресурсів України. Основні особливості такого типу проєктів:

- інша технологія, за якою досягається економія не теплової, а електричної енергії;
- необхідний більший обсяг інвестицій (у 10 раз вищий за проєкти модернізації опалення);
- у двічі довший строк окупності проєктів за найбільш поширені;
- складніше технологічне управління;
- додаткові фактори ризику недосягнення економії (непередбачувані кліматичні умови, зміна розміру посівних площ та типів посівних культур, ризик продовження роботи на старому обладнанні, коли відбувається заміну не одразу всіх насосних агрегатів).

Перелічені вище ризики не є теоретичними, а віддзеркалюються у реальних результатах реалізації проєктів протягом зрошувального періоду 2020 року (рис. 1.7): досягнута економія енергії склала орієнтовно 13% замість запланованих 22%, що демонструє результативність інвестиційних проєктів не вище 65%.

Водночас реалізація ЕСКО-проєктів на насосних станціях має низку переваг для інвестора, зокрема:

- концентрація інвестицій призводить до зменшення кількості контрагентів і зменшення транзакційних витрат;
- диверсифікація ризиків, пов'язаних із більш стабільними цінами на електроенергію порівняно з цінами на газ, теплову енергію;
- прибуток для ЕСКО в міжопалювальний сезон.

ЕСКО-освітлення

18.08.2020 року було укладено перший в Україні ЕСКО-контракт щодо модернізації системи вуличного освітлення у м. Славутич (Київська обл.). Реалізацію даного проєкту було розпочато із підготовки звіту з енергетичного аудиту системи зовнішнього освітлення за підтримки проєкту ПРООН. Результати розрахунків засвідчили потребу замінити 537 світильників, що зі свого боку було поштовхом для визначення об'єкту енергосервісу та подальшого затвердження базового рівня споживання електричної енергії на потреби вуличного освітлення.

Під час виконання проєктних робіт економічно доцільним виявилася заміна 437 світлоточок. За попередніми підрахунками це дало б змогу зекономити понад 165 тис. кВт-год щороку, що зі свого боку це становило б 59,1% економії від базового рівня споживання електричної енергії (279 214,00 кВт-год). Впровадження енергоефективних заходів було розбито на кілька етапів.

Під час реалізації перших етапів було проведено заміри визначення максимальної, мінімальної та середньої освітленості системи вуличного освітлення представниками Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України. Результати замірів були позитивні: на ділянках мереж системи вуличного освітлення, на яких не відбувалася модернізація світильників, рівень середньої горизонтальної освітленості становив — 8,4 лк, а на тих ділянках, де вже було встановлені нові світильники, середня горизонтальна освітленість становила — 12,3 лк. Отже, було підтверджено відповідність технічних характеристик світільного обладнання заявленими виробниками обладнання та підтверджено дотримання норм освітленості після реалізації проєкту виконавцем енергосервісу.

Окрім досягнутих економічних та енергоефективних показників, проєкт має соціальний ефект:

- досягнуто нормативний показник рівня освітленості;
- усі світильники, які були замінені на нові, встановлюються на тих ділянках, на яких було зовсім відсутнє освітлення або старе вийшло з ладу;
- покращилась освітленість міста Славутич;
- камери відеоспостереження, що під'єднані до системи «Безпечне місто», на ділянках, де було модернізовано систему вуличного освітлення, перестали переключатися в «нічний» режим спостереження.

Більшість громад України потребують модернізації системи вуличного освітлення, але бюджетних коштів бракує. Одним із шляхів розв'язання даної проблеми є залучення приватного інвестора із використанням енергосервісу.

Успішна реалізація першого пілотного проєкту ЕСКО в вуличному освітленні підтвердила свою дієвість, еконо-

мічний і соціальний ефект, відкриття нового напрямку інвестування ЕСКО. Апробація та успішність реалізації механізму енергосервісу в системі вуличного освітлення дає змогу територіальним громадам розв'язання нагальної проблеми освітленості населених пунктів та формує довіру інвесторів до нового напрямку інвестування.

ЕСКО-житло

Головна особливість енергосервісу в житлових будинках — це впровадження енергоефективних заходів, оплата за яке проводить ОСББ/ЖБК коштом щомісячних однакових платежів, що ґрунтуються на планових показників економії, які закріплені договором. Факт досягнення економії фіксується щомісячно, але не задіяний у щомісячні розрахунки. Фактична економія впливає на щорічний перерахунок платежу. Це пов'язано з несприйняттям співвласників багатоквартирних будинків зростанням вартості за послуги у платіжок житлово-комунальних послуг.

ЕСКО впроваджує енергоефективні заходи, бере на себе всі ризики та гарантує досягнення економії енергоресурсів. ОСББ зі свого боку проводить регулярні платежі на користь виконавця енергосервісу та має право зупинити сплату наприкінці року за умов недосягнення показників.

Етапи реалізації ЕСКО-механізму в ОСББ

1. Ініціатива співвласників. Співвласники проводять збори, збирають дані щодо енергоспоживання та подають отриману інформацію до Держенергоефективності.
2. Пошук інвестора. Після того, як будуть отримані дані щодо енергоспоживання, Держенергоефективності оновлює базу даних ЕСКО-об'єктів ОСББ та направляє її наявним у базі виконавцям енергосервісу.
3. Енергоаудит. За результатом розгляду даних ОСББ щодо енергоспоживання ЕСКО-інвестори проведуть (у разі зацікавленості в об'єкті) експрес-енергоаудит.
4. Загальні збори. Коли ЕСКО-інвестор зацікавився об'єктом та визначив заходи, які впроваджуватиме, співвласники мають ухвалити колективне рішення. За укладення ЕСКО-договору повинні проголосувати співвласники, площа яких разом перевищує 75% загальної площі всіх квартир та нежитлових приміщень багатоквартирного будинку.
5. Енергосервісний договір. ЕСКО-договір укладається строком на кілька років, протягом яких мешканці, сплачуючи щомісячно, повертають ціну енергосервісного договору, зокрема повну вартість впроваджених заходів з енергоефективності.
6. Впровадження енергоефективних заходів. Енергосервісна компанія розробляє проєкт і реалізує

Рис. 1.8
Схема дії енергосервісу, що застосовується до житлового будинку

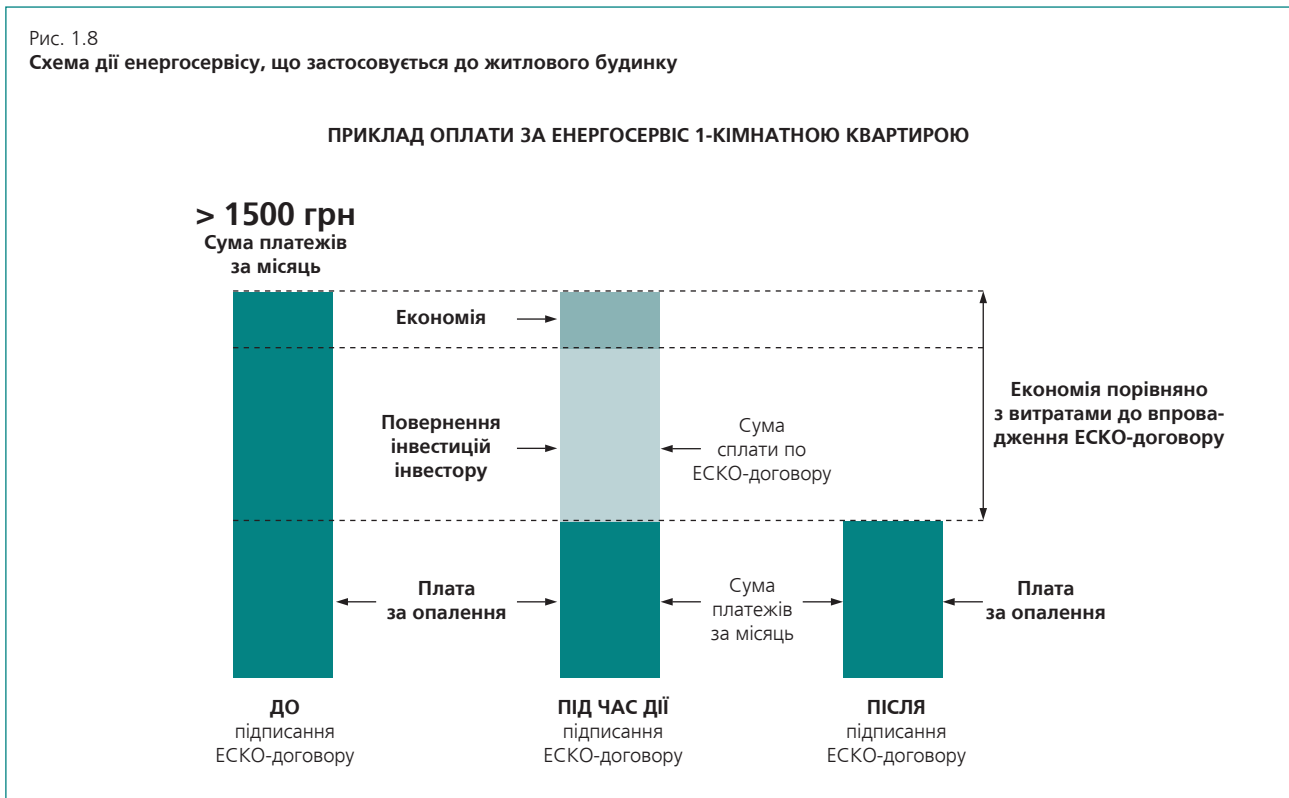
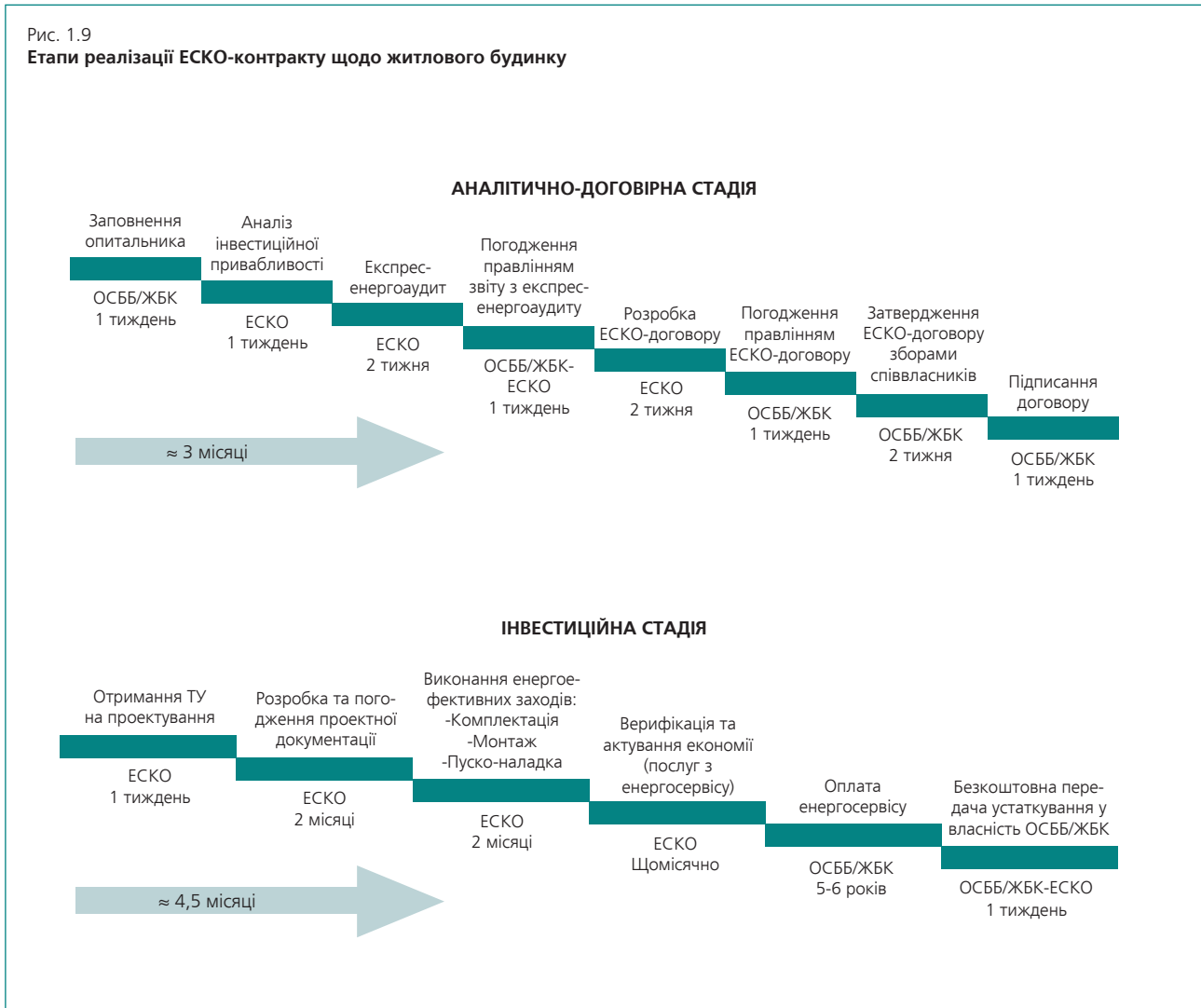

Рис. 1.9
Етапи реалізації ЕСКО-контракту щодо житлового будинку

заходи з термомодернізації будинку. Мешканці отримують економію, з якої компенсують вартість проведених заходів.

7. Розрахунок та результат. Після завершення дії договору (повної виплати ціни договору або закінчення строку договору) обладнання переходить у власність співвласників ОСББ/ЖБК.

Практика в Україні

Станом на листопад 2020 року наявна інформація про шість енергосервісних договорів у багатоповірхівках України:

- Київ (2 ЕСКО-договори)
 - модернізації освітлення. Економічний ефект: скорочення споживання електроенергії у 6,5 разів: з 2300 кВт-год до 350 кВт-год;
 - встановлення ІТП. Очікувана економія на опалення становитиме орієнтовно 22% або 21,16 грн під час дії договору та 212,98 грн після.
- Херсон (4 ЕСКО-договори)
 - реалізовано 4 ЕСКО-договори в ОСББ (модернізація освітлення), що укладено 2017 року загальною ціною 60 тис. грн ЕСКО-інвестор — міське комунальне підприємство КП «ХЕСКО». Економічний ефект ОСББ від модернізації освітлення: середнє річне споживання електроенергії по 4 ОСББ становить 134 тис. грн, очікувана економія по 4 ОСББ — 55 тис. грн у рік.

Держенергоефективності забезпечує формування національної бази потенційних об'єктів енергосервісу ОСББ/ЖБК (на листопад 2020 року — 109 зацікавлених об'єднань), яка значно спрощує інвестору пошук об'єктів для інвестицій за ЕСКО-механізмом.

Наразі енергосервіс у житловому секторі не набув масштабу, позаяк є низка бар'єрів, яка стримує розвиток ринку, зокрема:

- наявність пільгових категорій й одержувачів субсидій на оплату ЖКП (до 50%);
- окупність ЕСКО-інвестицій у півтора раз довше за бюджетну сферу з причини низьких тарифів для населення порівняно з іншими секторами (перехресне субсидування);
- важка конкуренція з «теплыми» кредитами», місцевими програмами, Фондом енергоефективності, оскільки відсутні програми здешевлення за бюджетні кошти для ЕСКО;
- брак прийнятних інвестиційних ресурсів (високі відсотки кредитних ресурсів та відсутність довгострокового кредитування);
- макроекономічні (інфляція та валютні коливання);
- патерналістичні очікування частини населення;
- складність процедури збору 75% голосів співвласників.

Водночас цей напрям має переваги щодо ЕСКО-інвестування в бюджетній сфері:

- масштабніший потенціал ринку (за кількістю будівель);
- спрощений та швидкий процес інвестування, який не регулюється спеціальними законами;
- позбавляє трансакційних витрат на тендерні процедури;
- відсутність ризиків недобросовісної конкуренції внаслідок аномально низьких цін на тендерах.

У разі подолання бар'єрів, зокрема запроваджуючи програми здешевлення кредитних ресурсів для приватних інвесторів (наприклад, коштом державного, місцевих бюджетів, міжнародних фінансових інституцій), можливе активне долучення енергосервісних компаній до енергомодернізації житлового сектору.

2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ: ІСТОРІЇ УСПІХІВ І ПРОВАЛІВ

2.1 АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДЛЯ ІНВЕСТИТОРІВ: ВЕРИФІКАЦІЯ ДОСЯГНУТОЇ ЕКОНОМІЇ ЗА ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИМИ РІШЕННЯМИ ЕСКО, НАСЛІДКИ ДЛЯ УЧАСНИКІВ РИНКУ, УСПІШНІ КЕЙСИ

Результати верифікації ЕСКО-договорів проведеної у 2020 році

Наразі в Україні укладено 548 ЕСКО-договорів, з яких протягом опалювального періоду 2019–2020 рр. діяло 242 ЕСКО-договори, що пройшли верифікацію.

За результатами аналізу 36 міст із 20 регіонів, реалізуючи 242 ЕСКО-договори, зекономили протягом опалювального періоду 2019–2020 рр. 4,3 млн м³ газу (≈35 тис. Гкал) або 60 млн грн на оплаті енергоносіїв.

Важливо зазначити, що досягнута економія енергоресурсів вказана з урахуванням приведення по-

казників до співставних умов базового періоду та з урахуванням коригування на кліматичні умови, кількість днів опалення та температури внутрішніх приміщень (під час розрахунку економії теплової енергії).

У середньому розподіл економії енергоресурсів між замовником і виконавцем становить 90/10, де 90% економії сплачено ЕСКО — 10% економія бюджету.

Відтак, з 60 млн грн економії — 54 млн грн було сплачено ЕСКО, а 6 млн грн залишилось у бюджеті 36 міст.

Середня економія енергоресурсів за опалювальний період 2019–2020 рр. становила орієнтовно 35% (аналогічні показники були продемонстровані за результатами попередньої верифікації ЕСКО-договорів у 2019 році).

Середня річна економія склала 35%, що в півтора раза вище передбаченої ЕСКО-договорами (23%).

Рис. 2.1

У 2020 році верифіковано 242 договори енергосервісу

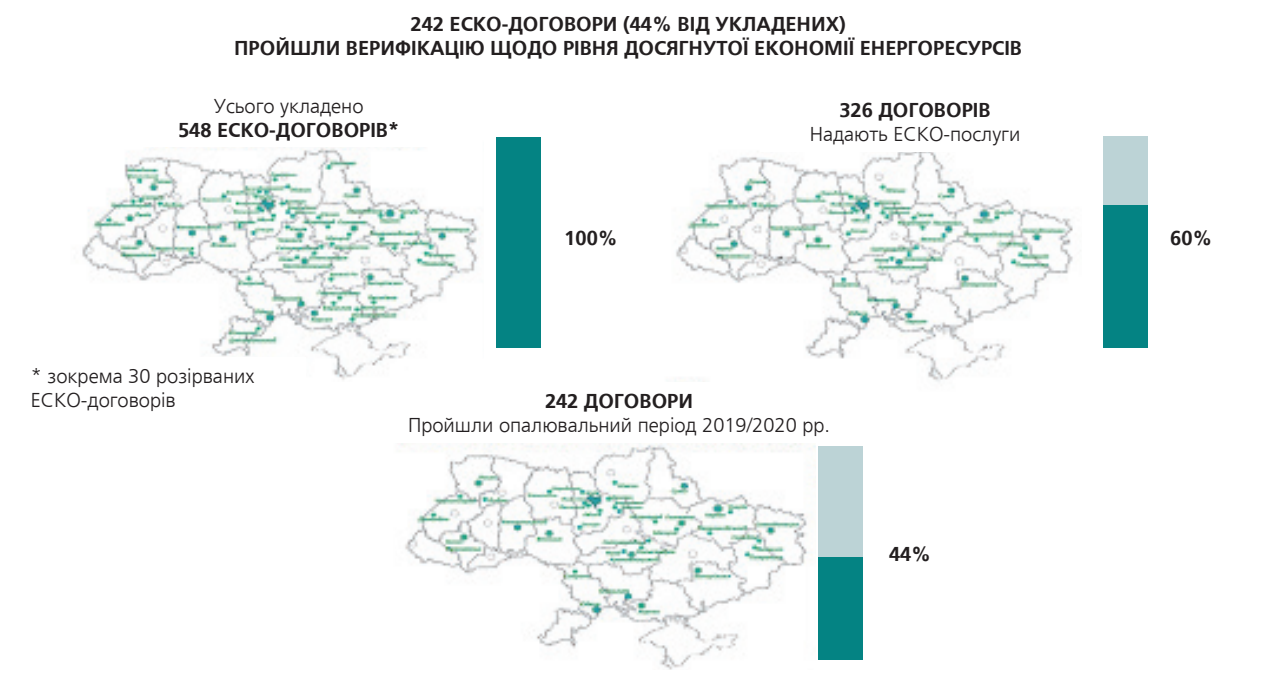

Рис. 2.2

Середня досягнута економія за ЕСКО-договорами

35 ТИС. ГКАЛ АБО 60 МЛН ГРН ЗЕКОНОМИЛИ НА ОПЛАТІ ЕНЕРГОНОСІВ 36 МІСТ, РЕАЛІЗУЮЧИ 242 ЕСКО-ДОГОВОРІВ*

242 ЕСКО-договори

36 міст

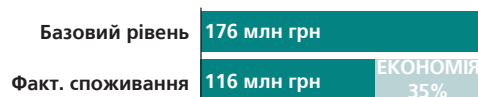
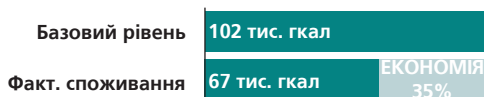

35 тис. Гкал теплової енергії **

АБО

60 млн грн

*Інформація щодо економії взята за останній опалювальний сезон (жовтень–квітень 2019–2020 рр.).

**Економія досягнута з коригуванням кліматичних умов.

Рис. 2.3

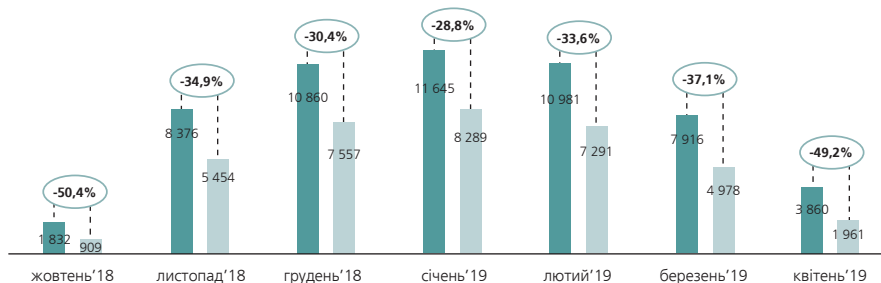
Середня досягнута економія порівняно з оцінкою від 2019 року

ЗА ДАНИМИ ПРОВЕДЕНИХ ВЕРИФІКАЦІЙ ЕСКО-ДОГОВОРІВ СЕРЕДНЯ ЕКОНОМІЯ СТАНОВИТЬ ОРИЄНТОВНО 35%

Опалювальний період
2018/2019 рр.

126 договорів

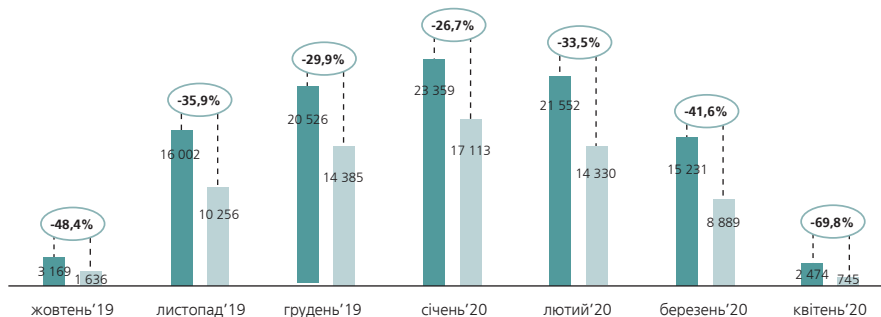
**ЕКОНОМІЯ
≈33,8%**

Опалювальний період
2019/2020 рр.

242 договори

**ЕКОНОМІЯ
≈34,3%**

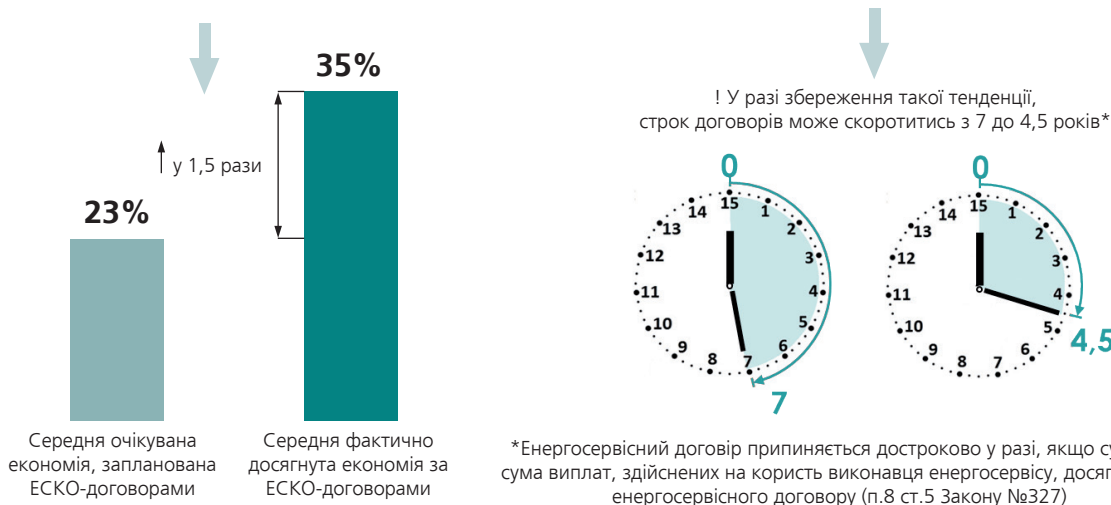

■ Сукупний базовий рівень, Гкал ■ Фактично спожито, Гкал

Рис. 2.4

Вплив перевищення запланованої економії на строк дії ЕСКО-договорів

ІЗ 7 ДО 4,5 РОКІВ СКОРОТЯТЬСЯ ТЕРМІНИ ДОГОВОРІВ ЗАВДЯКИ ПЕРЕВИКОНАННЮ ЕКОНОМІЇ ДОСЯГНЕННЯ БІЛЬШОЇ ЕКОНОМІЇ ПРИЗВЕДЕ ДО СКОРОЧЕННЯ СТРОКУ ДОГОВОРІВ*

Відповідно до Закону №327, енергосервісний договір може завершитись достроково, якщо сукупна сума виплат, реалізованих на користь виконавця енергосервісу, досягла ціни ЕСКО-договору.

Висновок. Фактична економія значно перевищує заплановану, оскільки ЕСКО отримали в півтора рази більше коштів за послуги енергосервісу. Відтак (у разі збереження такої тенденції в наступні опалювальні періоди) виплати ЕСКО досягне ціни договору \approx на 2,5 роки раніше (не за 7 років, а за 4,5).

Аналіз показників економії засвідчив, що 87% ЕСКО-договорів (211) досягли або перевищили планові показники економії енергоресурсів в опалювальний період 2019–2020 рр. Зокрема, за 153 договорами фактична економія у два рази вища за заплановану ЕСКО-контрактами, за рештою 58 договорами факт дорівнює плану.

13% договорів (31, тобто кожен восьмий) не досягли планових показників економії. Замість 38% економії, що заплановано договорами, в середньому досягнуто лише 24%.

Діапазон недосягнення планової економії за 31 договорами варіюється від 5% до 39%. Основна причина — прорахунки ЕСКО під час проведення енергообстеження.

У цьому разі важливим є те, що бюджетні зобов'язання щодо сплати за ЕСКО-послуги будуть лише в тому разі, якщо встановлено факт досягнення економії.

Згідно законодавства про енергосервіс, невиконання виконавцем енергосервісу зобов'язань щодо % скорочення споживання енергоносіїв із його вини, має такі наслідки:

- впровадження додаткових енергоефективних заходів;
- відшкодування різниці між фактичним скороченням споживання та показником, що зазначений у договорі.

Факт недосягнення економії підтверджується узагальненими даними за календарний рік. За інформацією ГО «Українська асоціація енергосервісних компаній», за умов очікування не виконання показників економії, компанії реалізують три підходи:

- відсутність будь-яких дій;
- дострокове припинення договорів (розірвання) із безкоштовною передачею встановленого устаткування;
- впровадження додаткових енергоефективних заходів задля досягнення показників економії згідно з договорами.

Більшість компаній застосовують тільки перший підхід. Виконавці енергосервісу наполягають, що недосягнення економії є виною бюджетного розпорядника (помилкові технічні характеристики (опалювальні площі, температури теплоносія) або свідомо викривлені вихідні дані щодо температурних режимів внутрішніх приміщень).

Далеко не завжди провали в економії пов'язані зі змовником енергосервісу, проте інституційна слабкість бюджетних закладів є запорукою безкарності приватних партнерів. Деталізація варіантів партнерства з ознаками недобросовісної поведінки буде наведено у третьому розділі.

Аналіз рівня досягнутої економії енергоресурсів у технологічному аспекті засвідчив, що найбільш ефективними заходами за енергосервісом є модернізація газових котлів (економія орієнтовно 50%) та часткова термомодернізація з утепленням огорожувальних конструкцій (50–60%).

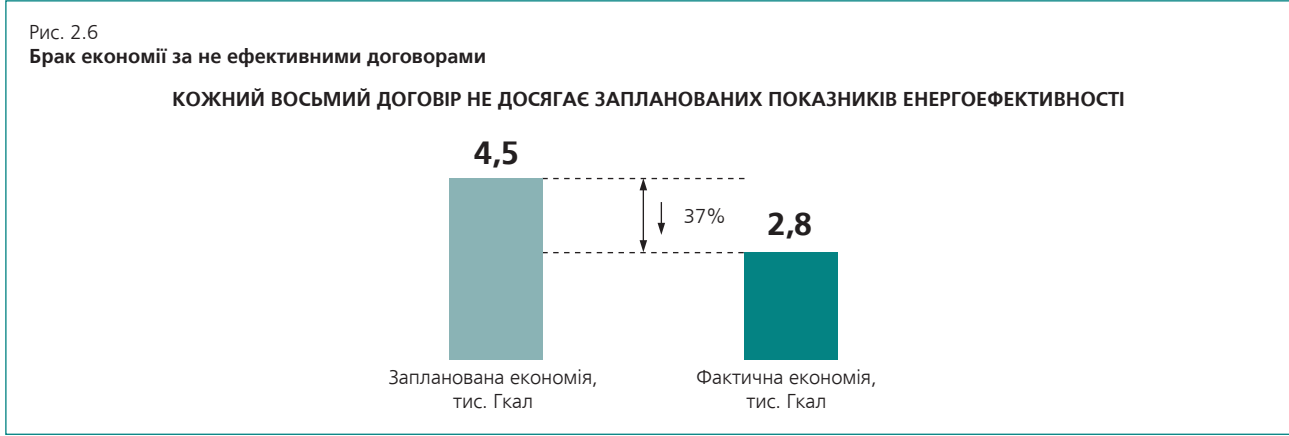

Рис. 2.8

Оцінка сукупної економії енергоресурсів від реалізації ЕСКО-контрактів

**СУКУПНА ЕКОНОМІЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ВІД ЕЕ ЗАХОДІВ
У ГРОШОВОМУ СПІВВІДНОШЕННІ (ЗА ОПАЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД 19/20)**

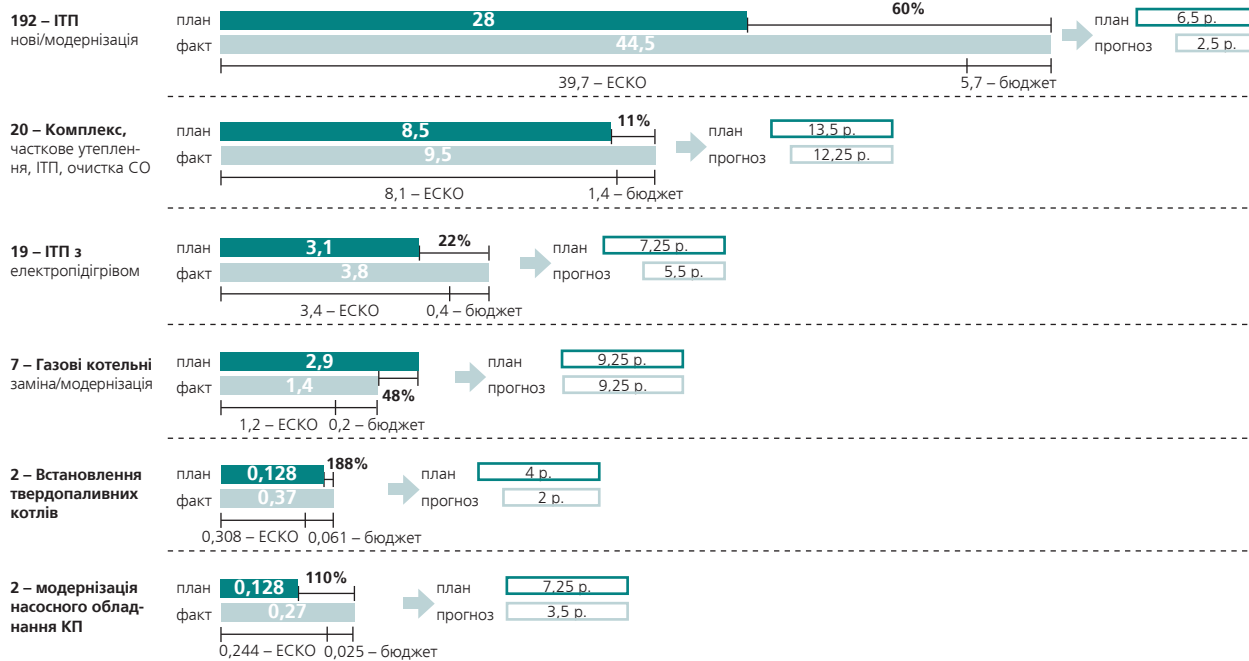
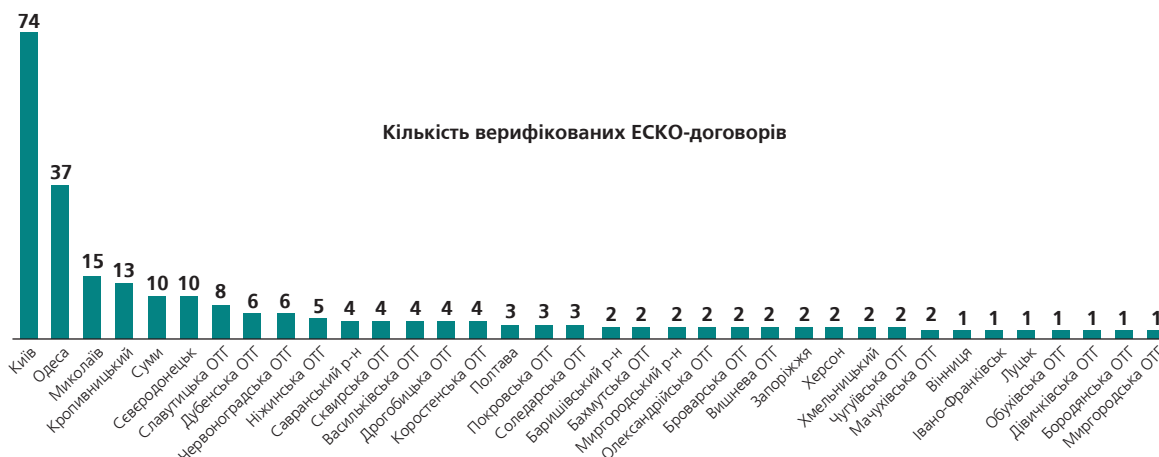

Рис. 2.9

Рейтинг міст за кількістю верифікованих договорів

РЕЙТИНГ МІСТ, ЩО ПРОЙШЛИ ВЕРИФІКАЦІЮ ЩОДО РІВНЯ ДОСЯГНУТОЇ ЕКОНОМІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЕСКО

Найпопулярнішим енергоефективним заходом за ЕСКО-договорами є встановлення/модернізація ІТП на об'єктах із централізованим опаленням з економією 33–35%. Кількість таких проєктів у п'ять разів перевищує загальну кількість інших.

Аналіз економії за типом енергоефективних заходів засвідчив, що 192 встановлених/модернізованих ІТП за опалювальний період 2019–2020 рр. досягли 44,5 млн грн (або 26,8 тис. Гкал) економії, що на 60% більше від запланованої договорами. Це підтверджує тезу, що середній строк таких договорів може скоротитись з 6,5 до 2,5 років.

Аналогічно збільшення економії продемонстрували ІТП з електродогрівом із показником перевищення систем опалення — 11% та встановлення нових твердопаливних котлів — 188%.

Наразі 85% ЕСКО-договорів впроваджуються у містах. Місто Київ є лідером за кількістю ЕСКО-договорів, реалізуючи в два рази більше договорів, ніж найближче в рейтингу місто (Одеса).

Понад 90% договорів реалізуються у закладах освіти (школах та дитячих садках). Це пояснюється особли-

Рис. 2.10

Розподіл договорів за видом ЕСКО-об'єктів

90% ЕСКО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В ШКОЛАХ ТА САДКАХ

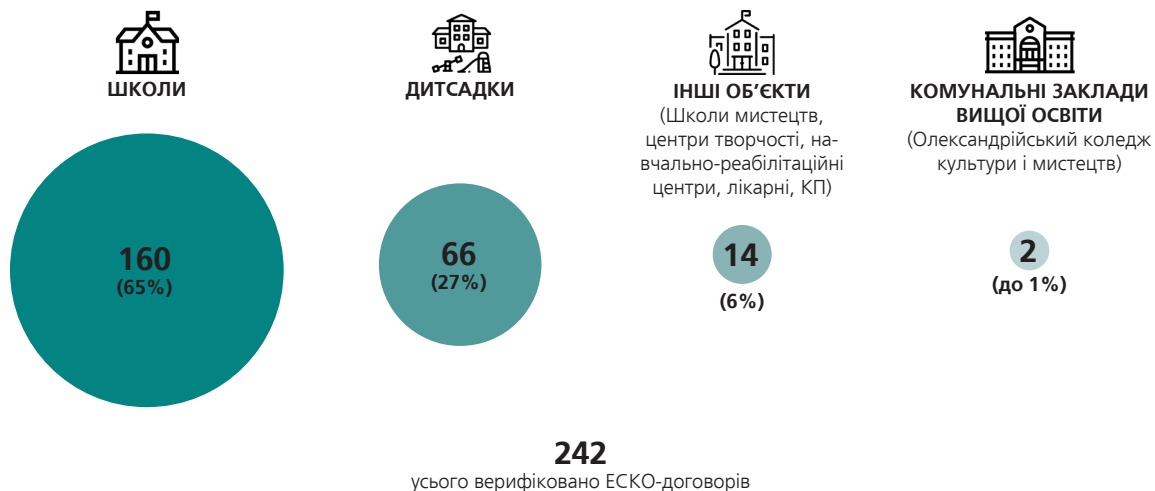

Рис. 2.11

Види енергоефективних заходів в енергосервісних договорах

90% ЕСКО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В ШКОЛАХ ТА САДКАХ

90% ЕСКО-договорів – ІТП

востями технологій, які реалізують ЕСКО, а також зручними графіками роботи закладів для гнучкого регулювання споживання теплової енергії.

90% контрактів з енергосервісу — встановлення або модернізація індивідуальних теплових пунктів (ІТП) на об'єктах з централізованим опаленням. Це пов'язано передусім з інвестиційно привабливим строком окупності таких проєктів, який становить два-три роки.

Середня ціна ЕСКО-договорів становить майже 1 млн грн з середнім строком 6,5 років та фактично досягну-

тою середньою економією енергоресурсів 35%. У середньому досягнута економія розподіляється 90/10, де 90% сплата ЕСКО, 10% — економія бюджету.

Нижче наведені усереднені показники інвестування та економії щодо найбільш популярних за ЕСКО-механізмом енергоефективних заходів у школах та садках.

З погляду інвестування найбільш ефективним енергоефективним заходом для ЕСКО є саме модернізація ІТП, яка в розрахунку на 1 грн інвестицій дає більше 2 грн економії енергоресурсів.

Рис. 2.12

Середні показники договорів, що пройшли верифікацію у 2020 р.

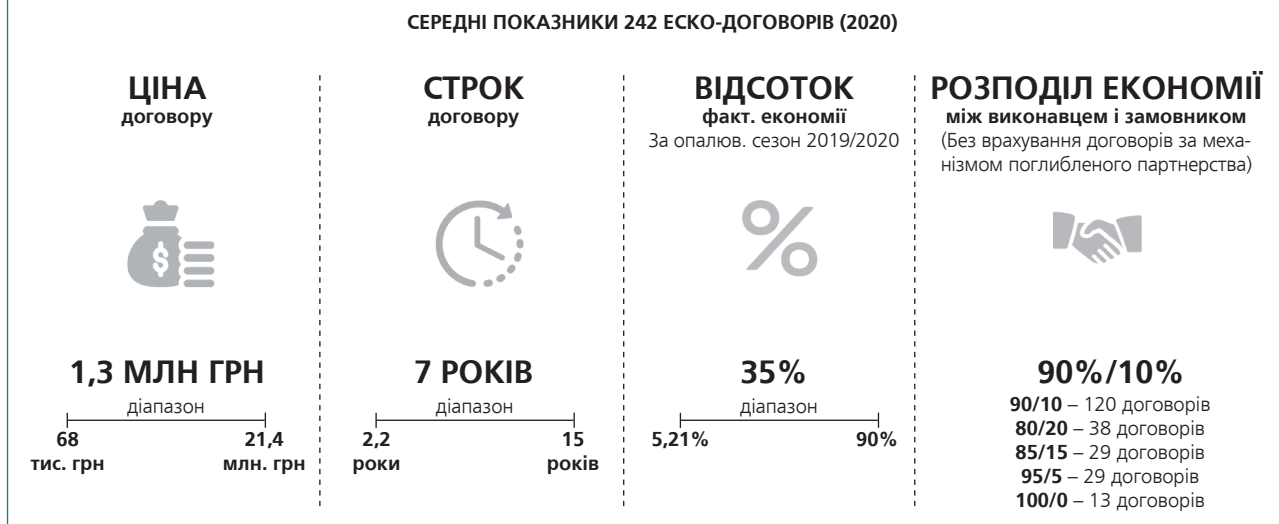
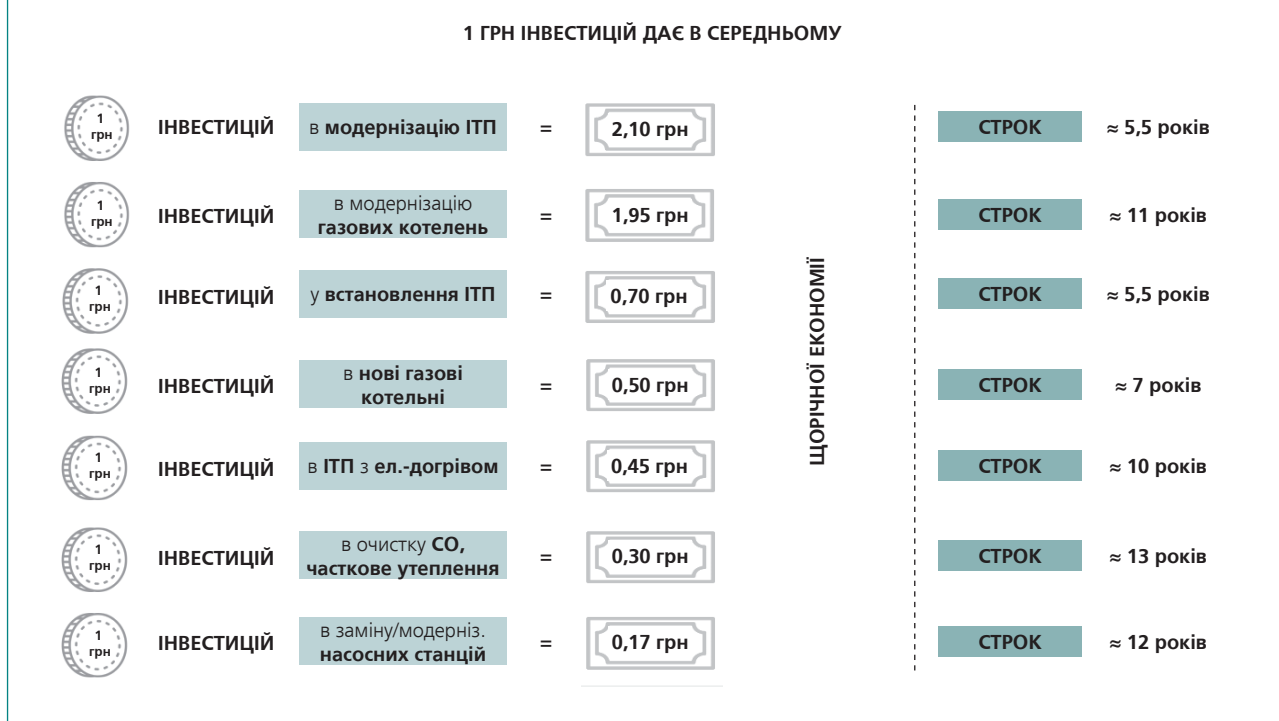

Рис. 2.13

Вплив інвестицій на щорічну економію витрат на енергоносії

Розрахунок на прикладі модернізації ІТП

З 242 верифікованих договорів 86 направлені на модернізацію ІТП. За минулий опалювальний період завдяки такій модернізації вдалось досягти понад 21,7 млн грн економії енергоресурсів (тобто 1 договір ≈ 250 тис. грн економії). За даними Української Асоціації енергосервісних компаній інвестиції в модернізацію ІТП становлять у середньому 120 тис. грн

Інвестувавши 120 тис. грн в модернізацію ІТП можна отримати майже 250 тис. грн щорічної економії енергоресурсів. Відтак 1 грн інвестицій призводить

до 2,10 грн щорічної економії. Враховуючи, що середній строк договорів із модернізацією ІТП становить 5,5 років — 1 грн інвестиції призведе до 11,5 грн економії енергоресурсів.

Результати верифікації засвідчили: ЕСКО продовжують демонструвати успішність реалізованих проектів у бюджетній сфері України. 36 міст за 242 ЕСКО-договорами зекономили 4,3 млн м³ газу або 60 млн грн на оплаті енергоносіїв. Фактична економія у півтора раза вища від заплановану, договори завершуються на 2,5 роки раніше, а також розширюються технічні рішення.

2.2 ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕНЕРГОСЕРВІСНИХ ДОГОВОРІВ ДЛЯ ЗАМОВНИКІВ, ВИКОНАВЦІВ. РИЗИКИ ВТРАЧЕНОГО ЧАСУ Й ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПЕРЕВИТРАТ: УСПІШНІ ТА ПРОВАЛЬНІ ЕСКО-КЕЙСИ

Провальні ЕСКО-кейси

Наразі в Україні розірвано 32 ЕСКО-контракти з 548 укладених (6% від загальної кількості). Причини розірвання щоразу різні, однак можна окреслити п'ять основних передумов, які у підсумку призводять до провалу або скасування реалізації енергосервісу.

Втрачений час із вини замовника

За Наказом Міносвіти, один із найбільших університетів України у 2018 році оголосив закупівлю енергосервісу на модернізацію низки будівель (навчальних корпусів і гуртожитків). Було успішно проведено тендер та оголошено про намір укласти договори з переможцем, який планував модернізувати систему опалення будівель, встановивши сучасні ІТП із системою електроподігріву з погодним регулюванням та диспетчеризацією.

Згідно з вимогами законодавства Держенергоефективності, було затверджено істотні умови договорів. Проте у зв'язку з інституційною неспроможністю профільних працівників ВНЗ щодо підготовки документації, які сприяли б реалізації ЕСКО-проектів на об'єктах університету, було втрачено час. У підсумку договори так і не було укладено, а ЕСКО-тендери скасовано. Відтак інвестор втратив орієнтовно один рік на проходження майже всіх етапів механізму енергосервісу, який не зміг довести до укладання договору в зв'язку з інституційною неспроможністю замовника.

Змарнований час із вини виконавця

Регіональний коледж одного українських університетів був першим в Україні ВНЗ, що оголосив тендерну процедуру з енергосервісу. Досить швидко було проведено тендер у системі «Прозорро», визначено переможця і укладено договір на суму майже 6 млн гривень строком на вісім років, за яким планувалося встановлення індивідуального теплового пункту та очистка системи опалення.

Водночас брак належного досвіду інвестора щодо реалізації ЕСКО-проектів, зокрема відсутність попереднього енергоаудиту, призвели до поспішного формування тендерних пропозицій та укладення договору. Відповідно до енергосервісного контракту, не передбачалось розв'язання основної проблеми — хронічного недогріву приміщень коледжу, що призвело до розірвання договору.

Інвестиційні перевитрати виконавця енергосервісу

На одній із перших насосних станцій Держводагентства України у Херсонській області у липні 2018 року було

укладено ЕСКО-договір строком на 10 років. Водночас ЕСКО-виконавець зробив прорахунок. В енергомодернізацію насосного обладнання було інвестовано 4,5 млн грн. Ціна контракту — 9,6 млн грн. Мінімальне співвідношення ціни договору та обсягу капіталовкладень має становити не менш 3,5. Інвестиційні перевитрати призвели до падіння річної дохідності проекту до 7%, що втричі нижче вартості кредитних ресурсів, які були залучені на реалізацію проекту.

Помилка виконавця енергосервісу насамперед полягала у технічному рішенні: було замінено 90% насосного обладнання станції, а фактично потребувалось замінити лише 30% агрегатів, які були задіяні в процесі перекачки води.

Інвестиційні перевитрати замовника енергосервісу

Декілька насосних станцій Держводагентства Іванівського району Херсонської області 2019 року запровадили енергосервіс для заміни насосних агрегатів коштом інвестиційних вкладень. Середня ціна ЕСКО-договору кожної станції становила орієнтовно 10 млн грн.

Проте вже після підписання контрактів сторонами було втілено зміни в частині переліку енергоефективних заходів. Замість встановлення нових сучасних вискооефективних насосів та двигунів інвестор домовився про ремонт наявного морально й технічно застарілого устаткування. Це одразу призвело до трьох очікуваних наслідків:

- недосягнення договірних показників економії електроенергії;
- аварійна зупинка станцій під час зрошувального сезону;
- не виправдані бюджетні перевитрати, враховуючи співвідношення ціни договору до вартості інвестиції (10 до 1).

Помилковий розрахунок

Інженерні прорахунки під час визначення очікуваної економії призводять до від'ємних показників в актах з енергосервісу. Така ситуація, зокрема, виникла в процесі реалізації одного з перших ЕСКО-контрактів з енергомодернізації дитсадка у м. Києві, підписаного у 2018 році.

Сутність помилки енергоаудитора полягала у недостатньо глибокому аналізі теплоспоживання будівлі протягом базового періоду, а саме наявності на території закладу басейну. В середині базового періоду дитячий садок поновив роботу басейну, що застосовував теплоносій із централізованого тепlopостачання для підігріву води в басейні.

Це призвело до стрибка теплоспоживання у півтора раза, що знівелювало очікувану економію та призвело до збитковості зазначеного інвестиційного проекту для виконавця енергосервісу.

Рис. 2.14

Результати реалізації ЕСКО-проєкту з налаштування ІТП з електродогрівом

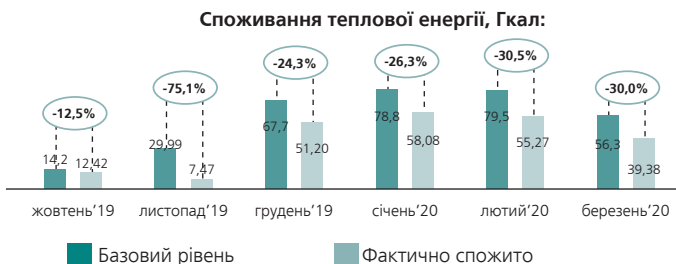
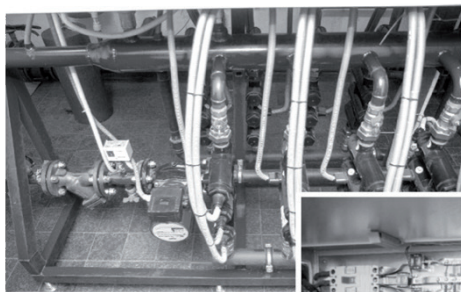
30% (У СЕРЕДНЬОМУ) ЕКОНОМІЇ ТЕПЛОВОЇ ЕНЕРГІЇ ДОСЯГНУТО В ОПАЛЮВАЛЬНИЙ ПЕРІОД 2019/2020 РР.

м. Київ, ДНЗ №250

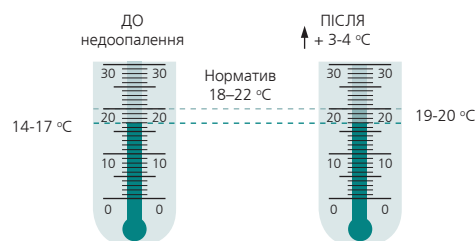
Встановлення індивідуального тепlopункту з онлайнним управлінням та енергомоніторингом

Ціна договору — 1 млн грн

Строк ЕСКО договору — 6 років 8 міс.

Температурний режим у ДНЗ, °С:

Виконавець упродовж дії договору замість отримання прибутку мав би сплатити чотирикратну вартість своїх інвестицій на користь замовника. Приватний інвестор запропонував конструктивне розв'язання питання шляхом дострокового припинення ЕСКО-договору з безкоштовною передачею устаткування, що було встановлене за договором.

Успішний кейс ЕСКО-проєкту

Проєкт ДНЗ №250 (м. Київ). Відповідно до ЕСКО-договору, встановлено індивідуальний електротепlopункт онлайнного управління та енергомоніторингу (з жовт-

ня 2017 року надаються послуги з енергосервісу). В межах реалізованих заходів, за перші чотири місяці опалювального сезону 2018–2019 рр. вдалось досягти (в середньому) 46% економії теплової енергії (очікувана економія — 32%).

Соціальний ефект. Зазначене технічне рішення дозволило підняти температурний режим на об'єкті на 4 градуси, що відповідало вимогам санітарним нормам і правилам (далі — СанНіП).

3

ВИКЛИКИ ТА ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЕНЕРГОСЕРВІСУ

3.1 АНАЛІЗ БАР'ЄРІВ ДЛЯ ІНВЕСТОРІВ ТА МЕХАНІЗМІВ ПОДОЛАННЯ В ТРАДИЦІЙНИХ СЕКТОРАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕНЕРГОСЕРВІСУ

Історія питання

Розвиток ринку енергосервісу є виконанням зобов'язань України щодо імплементації директив Європейського Союзу, Національного плану дій з енергоефективності на період до 2020 року, зокрема в частині забезпечення провідної ролі бюджетних установ щодо досягнення показників енергоефективності та стимулювання укладання енергосервісних договорів. За оцінками Держенергоефективності, удосконалення законодавства з енергосервісу дозволить більш повно розкрити потенціал зазначеного механізму, який передбачає скорочення споживання природного газу на 700 млн м³ щорічно.

Наприкінці 2017 року Держенергоефективності очікувало масштабування енергосервісу як у розмірах самих проєктів (перехід від швидкоокупних проєктів до комплексної термомодернізації), так і в їх кількості (збільшення кількості щорічно укладених контрактів у 5–10 разів від наявної динаміки на ту мить).

Українська Асоціація енергосервісних компаній опитала 4/5 членів щодо об'єктивних та суб'єктивних стримуючих факторів для інвестування. У 2018 році проєктом ПРООН «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель у малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО» було проаналізовано результати опитування та описано реальні перешкоди, що заважають масштабуванню енергосервісу.

Фактори, що стримують розвиток енергосервісу, є до цього часу. Зусилля Держенергоефективності за підтримки Верховної Ради України законодавчо знівелювати перешкоди не мали успіху. Підготовлені законопроєкти (№ 9386, 9387 від 10.12.2018) було відкликано 29 серпня 2019 року у зв'язку з переобранням складу Верховної Ради України. Проблеми розвитку не було усунені. За 2,5 роки від зазначеного аналізу, практика впровадження енергосервісу засвідчила наявність додаткових викликів.

Із 19 квітня 2020 року виник останній бар'єр. Зупинені всі закупівлі енергосервісу в Україні. Причина — технічна. Набувши чинності зміни до ЗУ «Про публічні закупівлі» мали зміни у нумерації певних статей та абзаців, що призвело до руйнування зв'язків правових норм між базовим законодавством про закупівлі та законодавством, що встановлює особливості закупівлі енергосервісу.

Урядом зареєстровано законопроєкт №4274 від 26.10.2020, що покликаний терміново розв'язати ці законодавчі неузгодженості, проте його розгляд у Верховній Раді України має ризик створення іншої проблеми: не повернення до тематики енергосервісу найближчим часом. За таких умов вірогідність ухвалення комплексного закону, що ставить на меті розв'язання усіх накопичених перешкод за період 2017–2020 рр., невисока.

Отже, станом на листопад 2020 року ринок енергосервісу в бюджетній сфері завмер в очікуванні розв'язання проблем, що виявлені практичними кейсами за останні три роки.

Опис проблематики

Кластеризуємо ЕСКО-бар'єри, що потребують законодавчого вирішення. Схематично їх зображено на «Матриці ЕСКО-бар'єрів» нижче.

Бюджетні бар'єри

Перешкода: одержувачі позбавлені прав на енергосервіс. Неприбуткові бюджетні організації зі статусом одержувача бюджетних коштів позбавлені можливості укладати енергосервісні договори. Закон дозволяє це лише для розпорядників бюджетних коштів. Більшість лікарень, комунальних підприємств із вуличного освітлення, тепло-, водопостачання. Державні підприємства також мають статус одержувачів бюджетних коштів.

Подолання: пропонується надати право брати довгострокові бюджетні зобов'язання за енергосервісом одержувачам бюджетних коштів. У такий спосіб однозначно розв'язується проблема лише для комунальних закладів, що мають бюджетне фінансування КВЕД 2270 «Комунальні послуги та енергоносії», наприклад, ліка-

Рис. 3.1
ЕСКО-бар'єри

рень. Теплопостачальні організації, підприємства із централізованого водопостачання, газопостачання та електропостачання потребують додаткового законодавчого врегулювання. Статус одержувачів бюджетних коштів у них є винятково завдяки певній цільовій програмі або спеціальному рішенню місцевої ради. Зазвичай такі бюджетні трансші мають характер фінансування економічно необґрунтованої тарифної політики або разових капіталовкладень, тому не можуть розглядатися як гарантія довгострокових бюджетних зобов'язань.

Економічні бар'єри

Перешкода: несправедливий базовий рівень. Визначення базового рівня як середньорічного за три роки, що передують року, в якому здійснюється публічна закупівля енергосервісу, негативно сприймається замовниками енергосервісу з причини поступового зменшення з року в рік споживання енергоресурсів (особливо в останні роки). Після введення у 2017 році норми щодо коригування визначення та розрахунку результату здійснення енергосервісу з урахуванням змін кліматичних умов, температури зовнішнього повітря, призначення об'єкта енергосервісу, змін у конструкції або площі, порядку або режиму роботи об'єкта енергосервісу, ідеологія усереднення базового рівня за три роки як, зокрема кліматичний фактор, втрачає сенс.

Подолання: пропонується визначати базовий рівень за період календарного року, що передує року, в якому здійснюється публічна закупівля енергосервісу та під

час розрахунку результатів енергосервісу керуватись співставними умовами. Процедура та порядок такого перерахунку вже визначена як одна з істотних умов енергосервісного договору.

Перешкода: валютні ризики для інвестора. Чинник, який гальмує залучення інвестицій, зокрема іноземних, за механізмом енергосервісу є відсутність дієвих механізмів нівелювання валютних та інфляційних ризиків. Енергосервіс за п'ять років розвитку суттєво відстав у динаміці приросту від інших напрямів, наприклад, «зеленої» енергетики. Основна причина — ЕСКО-устаткування переважно іноземного виробництва, повернення інвестицій за енергосервісними договорами — в національній валюті. Враховуючи довгостроковий характер ЕСКО-інвестування (5–15 років), усі ризики валютних коливань перекладаються виключно на виконавців енергосервісу. Діюча норма, яка скопійована у 2017 році із базового законодавства з енергосервісу, є непридатною. Вона надає право корегувати ціну енергосервісного договору, але вимагає довести іноземну складову в договорі, що підлягає корегуванню на валютні коливання. Законодавство про енергосервіс не передбачає виділення вартості устаткування від всієї ціни енергосервісного договору, тому правова норма не працює.

Подолання: пропонується унормувати підходи до перегляду ціни енергосервісного договору. Найбільш прийнятним варіантом є прив'язка до змін цін (тарифів)

на енергоносії та комунальні послуги, споживання яких має бути скорочено за енергосервісним договором. По суті, це опосередковане віддзеркалення валютних коливань. Коливання національної валюти є одним із факторів зміни ціни на газ та теплову енергію, тому запропоновано правову норму, яка за умов зміни ціни (тарифу) на енергоносії (комунальну послугу), дозволяє сторонам договору скорегувати невикористану ціну договору, що нівелює значні інвестиційні ризики.

Перешкода: унеможливлення комплексної термомодернізації. Практика закупівель енергосервісу засвідчила недосконалість формули показника ефективності енергосервісного договору, за яким визначається переможець. Здебільшого перемагає пропозиція, яка передбачає меншу економію та швидшу окупність, тобто короткострокові (низько- і середньоефективні заходи) перемагають у тендерах пропозиції з комплексними заходами з термомодернізації.

Подолання: пропонується надати замовнику права на зазначення у тендерній документації мінімального рівня скорочення споживання енергоресурсів, що опосередковано дасть йому право на відбір більш комплексних енергоефективних заходів за енергосервісом.

Інституційні бар'єри

Перешкода: затвердження істотних умов. Як засвідчила практика, ця процедура не несе додаткових гарантій інвесторам, затягує процес укладання договору — до трьох місяців, або взагалі скасовує всі публічні закупівлі енергосервісу (м. Дніпро, м. Біла Церква, м. Білгород-Дністровський). Проблема є суто інституційною. Потенційний замовник енергосервісу, профільні підрозділи з енергоефективності та виконками місцевих рад занурюються у цей процес протягом шести місяців (проведення енергоаудитів, перемовини, підготовка рішення про затвердження базового рівня споживання, оголошення та проведення тендерів). Депутатський корпус починає розглядати це на завершальній стадії та не має глибинного розуміння механізму енергосервісу. Більшість затягувань або неухвалення пов'язані з недостатньою обізнаністю механізму, або політичними протистояннями між фракціями місцевих рад. Щодо об'єктів державної форми власності: із 01.01.2019 функція із затвердження істотних умов (ціни, строк та рівень скорочення споживання) передана від Мінфіну до Держенергоефективності, який за своєю компетенцією не включений до бюджетного процесу закладання оплати за енергосервісом. Загальний підхід додаткового погодження результатів тендеру стороннім органом не відповідає принципам публічних закупівель.

Подолання: пропонується відмова від затвердження істотних умов енергосервісного договору (ціни, строку та рівня економії), що відбувається протягом 60 робочих днів після завершення тендеру до укладання енергосервісного договору. Ця пропозиція спричиняє дискусії між органами влади, народними депутатами та громадськими організаціями. Основні заперечення ґрун-

туються на неправомірності позбавлення представницьких органів громад прав на участь в погодженні умов приватного інвестування в об'єкти комунальної власності. Ці побоювання не мають практичного підґрунтя: виконавчі комітети мають повноваження на затвердження переліку об'єктів енергосервісу, замовники енергосервісу (розпорядники коштів, що підпорядковані виконавчим органам місцевих рад) мають повноваження на проведення закупівель та укладення енергосервісних договорів. По суті, місцева громада представлена двічі: як сторона верифікації процесу та має усі можливості зупинити процес укладення партнерства з приватним інвестором за умов невігідних умов або певних ризиків щодо використання майна.

Перешкода: частина центральних інституцій позбавлені інвестицій. Є бюджетні установи (розпорядники бюджетних коштів) державної форми власності, які не мають відповідного центрального органу виконавчої влади, до сфери координації якого вони входять (наприклад, наукові інституції НАН України, об'єкти органів судової влади, прокуратури, служби безпеки та інші органи влади без статусу «центрального виконавчий»). Унаслідок чого відсутній орган, який має затверджувати перелік об'єктів енергосервісу та базовий рівень споживання енергії.

Подолання: пропонується надати право таким органам затверджувати базовий рівень самотужки щодо об'єктів енергосервісу, що підпадають під їхнє управління.

Перешкода: проблемні об'єкти без ЕСКО. Формулювання проблеми у цьому пункті представлено у спрощеному вигляді. Існують об'єкти, що функціонують із порушенням санітарних, експлуатаційних та будівельних вимог щодо освітлення та повітряно-теплого режиму. Точної статистики щодо кількості закладів соціально-культурної сфери зі зазначеними хронічними проблемами утримання немає. Це обумовлено покладенням (чинним законодавством) відповідальності за такі порушення на керівництво бюджетних установ. Таке рішення є алогічним, враховуючи, що основна причина в застарілих технологіях будівництва огорожувальних конструкцій, інженерних систем та низькоефективних джерел генерації енергії. Це є суттєвою перешкодою для ЕСКО-інвесторів. Класичний спосіб розрахунку базового рівня споживання призводить до тотальної непривабливості таких бюджетних закладів, тому чинне законодавство надало право фіксації санітарних та експлуатаційних порушень задля надання права розрахунку базового рівня за методикою, що має затвердити Мінрегіон. Ця методика покликана збільшити рівень базового рівня за результатом дорахування енергії, що потрібна для виконання чинних санітарних та експлуатаційних норм. Проте фіксація недотримання санітарних умов можлива лише протягом періоду, щодо якого здійснюється розрахунок обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів та житлово-комунальних послуг і лише комісією, тоді як підставою може слугувати також, наприклад, енергоаудит/енергообстеження. По суті, комісією має

бути заактоване недотримання санітарних та експлуатаційних вимог за рік до ухвалення рішення про закупівлю енергосервісу. За всю практику дії законодавства з енергосервісу таких випадків не було, що засвідчує недієвість цієї норми закону.

Подолання: пропонується розширити перелік способів фіксації недотримання санітарних умов, зокрема на підставі попередніх енергообстежень, енергоаудитів.

Перешкода: несприятливий клімат партнерства під час дії договору. Основні непорозуміння полягають у дотриманні санітарних вимог виконавцем енергосервісу. Прагнення інвестора пришвидшити процес повернення інвестицій призводить до умисного недогріву приміщень. Грунтуючись на вимогах законодавства про енергосервіс, замовник енергосервісу вимагає приведення температур до відповідних вимог СанНіП. Відсутність системи енергомоніторингу з онлайнним доступом до датчиків температур в приміщеннях, показниками приладів обліку енергоносіїв призводить до деструктивного характеру взаємовідносин між сторонами договору. Інший виклик полягає у суперечках навколо результатів енергосервісу. Відсутність системи енергетичного менеджменту не дозволяє замовнику енергосервісу залучити профільні підрозділи (посадову особу) з енергоефективності до верифікації актів з енергосервісу. Інституційний рівень замовника енергосервісу здебільшого є недостатнім. Професійна перевірка з боку профільного підрозділу (посадовою особою) з енергоефективності, вхідних та вихідних даних під час розрахунків (показників приладів обліку, внутрішніх та зовнішніх температур, кількості днів енергоспоживання) дозволяє убезпечити замовника енергосервісу від правопорушень зі сторони бюджетних установ.

Подолання: доцільно ввести як одну з істотних умов договору обов'язок сторін щодо впровадження виконавцем енергосервісу моніторингу споживання паливно-енергетичних ресурсів об'єктом енергосервісу та запровадження замовником системи енергетичного менеджменту або її елементів.

Перешкода: децентралізація органів влади. Процес децентралізації призвів до масового переходу об'єктів соціально-гуманітарної сфери від райдержадміністрацій до об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Другі не є правонаступниками перших. Це не було проблемою для звичайних договорів — вони закінчувалися раніше завершення процедури передачі об'єктів. Довгостроковість енергосервісних договорів призвела до колізії. Так, фінансові зобов'язання щодо сплати за енергосервісними договорами залишалися за райдержадміністраціями, але без наявних коштів у бюджеті; кошти на сплату енергосервісу закладалися в бюджетах ОТГ, але без права їхньої сплати за відсутності договірних стосунків із ЕСКО.

Подолання: пропонується введення додаткових положень щодо забезпечення виплати виконавцю енергосервісу несплаченої частини ціни енергосервісного

договору у разі припинення функціонування об'єкту енергосервісу, а також переходу зобов'язань за енергосервісним договором у разі зміни розпорядника бюджетних коштів, у відання або управління якого підпадає об'єкт енергосервісу.

Перешкода: автономізація бюджетної сфери. Поступова автономізація закладів освіти, які становлять 90% ринку енергосервісу, призводить до непоодиноких випадків руйнування зобов'язань за енергосервісом. Причина — відсутності наступництва самостійних юридичних осіб-закладів освіти за зобов'язаннями підрозділів з питань освіти. Класичне розв'язання — проведення нових закупівель — є неприйнятним для виконавця енергосервісу. Інвестиції в об'єкт вже вкладено одним суб'єктом, а переможцем повторного тендеру може бути інший суб'єкт.

Подолання: з метою забезпечення послідовності реалізації енергосервісу та належного управління об'єктом для гарантування досягнення економії енергії пропонується розширення підстав застосування переговорної процедури закупівлі, а саме у разі, якщо після укладення договору про закупівлю у замовника виникла потреба закупити аналогічні додаткові роботи чи послуги у того самого учасника.

Мотиваційні бар'єри

Перешкода: матеріальна незацікавленість відповідальних осіб. Замовники енергосервісу не мають матеріальної зацікавленості в ефективному використанні енергоносіїв. Лише декілька міст запровадили та застосовують на постійній основі порядки заохочення посадових осіб до енергоефективної поведінки.

Подолання: передбачається посилення мотивації осіб, задіяних в енергосервісі з боку замовника, сумлінно виконувати енергосервісні договори шляхом включення норми щодо прийняття головним розпорядником бюджетних коштів рішень щодо перерозподілу видатків (асигнувань) у розмірі не більше 30% від заощаджених у результаті дії енергосервісних договорів витрат на паливно-енергетичні ресурси та житлово-комунальні послуги, що залишаються в замовника енергосервісу після сплати виконавцю, на збільшення фонду заробітної плати (матеріальне стимулювання) для осіб, задіяних у процесі укладення та реалізації енергосервісних договорів.

Перешкода: інвестор — бенефіціар бюджетних капіталовкладень. Законодавством не передбачено можливість зміни фіксованого відсотку економії протягом дії договору, що підлягає виплаті на користь енергосервісної компанії. Це демотивуючий фактор для замовника енергосервісу, який передбачає впровадження енергоефективних заходів протягом дії енергосервісного договору. За чинним законодавством, усі вигоди від бюджетних капіталовкладень належатимуть виконавцю енергосервісу. Частка потенційних замовників відмовляються від партнерства з ЕСКО з цієї причини.

Подолання: пропонується унормувати можливість сторін переглянути розподіл економії (фіксованого відсотку) на користь замовника у разі впровадження ним самостійно додаткових енергоефективних заходів на об'єкті енергосервісу.

Технічні бар'єри

Перешкода: недосконалість програмного ЕСКО-модуля. Запровадження у 2017 році модуля в системі «Прозоро» для закупівель відбувалося у форматі пілоту, що потребував значних доопрацювань. Українська Асоціація ЕСКО та Держенергоефективності неодноразово зверталися до оператора цієї системи в частині удосконалення програмного продукту. Основний недолік ставить під загрозу оскарження усіх закупівель з енергосервісу. Закон України «Про публічні закупівлі» забороняє розкривати цінові пропозиції учасників до початку аукціону. Програмний модуль ЕСКО передбачає першу частину вихідних параметрів учасників завантажувати в електронному форматі, другу — у форматі довантажених файлів із розрахунками. Після закінчення строку подачі пропозицій, усі учасники мають доступ до файлів із розрахунками, що дає змогу порівняти ціни енергосервісних договорів кожного із учасників до початку аукціону. За базовим закупівельним законодавством це створює передумови для змови.

Подолання: це питання не належить до законодавчого унормування, позаяк є потреба доопрацювати програмний модуль, який передбачатиме розрахунок цінових пропозицій виключно самим модулем на базі первинних вихідних параметрів від учасників відкритих торгів. Завдання Держенергоефективності — знайти підтримку серед профільних міжнародних проєктів на фінансування цих робіт.

Перешкода: низька кваліфікація виконавців. Наразі неспроможність інвестора-переможця закупівлі реалізувати умови енергосервісного договору призводить до розірвання або до посунення строків впровадження договорів. Поширена практика — участь у тендерах компаній, що не мають фінансових ресурсів та матеріально-технічної бази для виконання енергоефективних заходів. Це результат «кваліфікаційних канікул», що було запроваджено в законодавстві про енергосервіс у 2015 році. Мета таких новацій на ту мить була виправдана — не допустити монополізацію ринку енергосервісу двома-трьома компаніями на початковій стадії розвитку. Наразі ринок має понад 30 активних ЕСКО, проте «канікули» призвели до входження учасників, які ведуть бізнес нецивілізованими шляхами, а саме з ознаками фіктивного бізнесу. Чинне законодавство про енергосервіс позбавляє замовника енергосервісу захисту від таких учасників кваліфікаційними критеріями (кваліфікація персоналу, наявність матеріально-технічної бази, фінансова спроможність) до 01.01.2022 року.

Подолання: пропонується виключити положення щодо спрощених особливостей застосування кваліфікаційних вимог до учасників закупівель енергосервісу. На

учасників закупівель енергосервісу поширюватимуться загальні умови застосування кваліфікаційних критеріїв, які передбачені базовим законодавством у сфері публічних закупівель.

Фінансові бар'єри

Ці бар'єри усі члени Української Асоціації енергосервісних компаній називають основними протягом 2017–2020 рр. Наявність довгих та прийнятних за ставками кредитних ресурсів є визначальним фактором масштабування проєктів довгострокового характеру дії. Проблема має дві складові: завищені ефективні ставки кредитування вітчизняними банками та відсутність застави для кредиту з боку ЕСКО.

Перешкода: відсутність ліквідної застави для ЕСКО-кредитування. У попередніх розділах уже проаналізовано успіх інструменту ЕСКО-факторингу, який позбавляє вимоги додаткового ліквідного майна, окрім майбутніх грошових надходжень за енергосервісним договорами, проте ця модель кредитування неідеальна. По-перше, за такі інструменти позики банки вимагають вищі ставки кредитування, ніж під час звичайного факторингу, у яких компанії перекредитуються на короткий проміжок часу (2–12 місяців), тому такі ставки є прийнятними. Кредитування ЕСКО (2–4 роки) за ефективними ставками факторингу 23–27% є обтяжливими. По-друге, під час спроб масштабування обсягів запозичень, банки вимагали застосовувати не «чистий» ЕСКО-факторинг, а гібридну модель:

факторинг + додаткове ліквідне майно.

Це звужує коло потенційних позичальників, серед яких більшість — новоутворені компанії без власного ліквідного майна.

Подолання: пропонується удосконалити вимоги Постанови правління НБУ від 30.06.2016 №351 у частині, де йдеться про прирівняння гарантій довгострокових бюджетних зобов'язань за енергосервісом до місцевих, державних гарантій. Це має знизити кредитний ризик ЕСКО, визнати майбутні потоки за енергосервісними договорами достатньою ліквідною заставою та знизити вартість кредитів, що в результаті знизить вимоги до резервування.

Перешкода: високі ставки кредитування. За інформацією Української Асоціації енергосервісних компаній упродовж 2018–2020 рр. ЕСКО використовували кредити за ефективними ставками 18–27% річних. Деякі компанії влітку 2020 року спромоглися залучити позику під 12% річних. Розрахунки свідчать, що прийнятними для впровадження заходів із окупністю два-три роки є 12–15%, для довгоокупних проєктів (6–10 років) — 3–5%.

Подолання: універсального рішення немає. Є три опції, що мають різні за вірогідністю шляхи застосування та інвестиційною привабливістю кредитів:

- нещодавно запроваджена державна програма з доступного кредитування для мікро-, малого та середнього бізнесу: «5–7–9%». Перевагою цієї опції є швидкість, а недоліком — специфічні вимоги до напрямів використання кредитів та обмежені суми кредитування на одного позичальника (5–10 млн грн);
- іншої перспективою розглядається створення спеціального фонду, що кредитуватиме ЕСКО. Прикладом для імплементації досвіду може слугувати фонд LABEEF у Латвії, що кредитує ЕСКО (в житловій сфері) під 3% річних на 20 років, викуповуючи контракти за рік після запровадження енергоефективних заходів. Переваги: цільовий напрям підтримки ЕСКО, низькі ставки кредитування та довгостроковість позики. Недолік — відсутність у найближчих планах міжнародних інституцій (ЄБРР, МБРР, ЄІБ) створити такий фонд в Україні;
- одним із потенційних джерел фінансування можуть бути українські фонди: Державний фонд енергоефективності або Державний фонд декарбонізації. Проте перший не має стратегії поширення на бюджетну сферу, а другий є лише у статусі законопроекту, що зареєстровано 09 листопада 2020 року у Верховній Раді України.

Перспектива розв’язання проблеми

Виконавча та законодавча гілки влади протягом 2018–2020 рр. неодноразово прагнули усунути перешкоди в розвитку енергосервісу. Потужним фактором для рішучих дій постало повне зупинення енергосервісу в бюджетній сфері із квітня 2020 року. По суті, наразі стейкхолдери ринку енергосервісу на роздоріжжі, враховуючи три варіанти законодавчого вирішення:

- 1 варіант: «Розблокування тендерів». Він стосується вже зазначеного вище законопроекту Уряду (№4274 від 26.10.2020), що покликаний лише розблокувати тендери з енергосервісу. Він підтримується Держенергоефективності як такий, що має високу вірогідність ухвалення парламентом;
- 2 варіант: «Розблокування тендерів + подолання бар’єрів розвитку». Цей проєкт акту поєднує сучасні норми законопроектів № 9386, 9387 від 10.12.2018 та законопроект, що вказано у першому варіанті. Має підтримку частини народних депутатів, які зареєстрували їх, як альтернативні до урядового проєкту (№ 4274-1, 4357-1 від 11.11.2020);
- 3 варіант: «Розблокування тендерів + подолання бар’єрів розвитку + розширення сфер інвестування». Такі законопроекти є комплексними, що вже зареєстровано у парламенті 10.11.2020 (№ 4356, 4357). Пакет проєктів законів містить усі норми другого варіанту та додає можливість ЕСКО-капіталовкладень у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання, газопостачання та електропостачання. Зазначений варіант підтримується Міненерго, Українською Асоціацією енергосервісних компаній. Основні ризики проходження проце-

дур його імплементації парламентом полягають у змінах одразу до Бюджетного кодексу та семи законів України:

- «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»;
- «Про теплопостачання»;
- «Про ринок природного газу»;
- «Про ринок електричної енергії»;
- «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб’єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації»;
- «Про енергозбереження»;
- «Про виконавче провадження».

Це юрисдикція семи центральних органів влади (Міненерго, Мінрегіон, Мінекономіки, Мінфін, Мін’юст, НКРЕКП, Держенергоефективності), які не мають узгодженої позиції щодо певних норм законопроектів.

Наразі тривають перемовини між усіма стейкхолдерами процесу щодо ухвалення оптимального законопроекту, який з одного боку не потребуватиме незабаром повторних звернень до законотворців, з іншого — матиме мінімальні політичні ризики його несприйняття в парламенті. За умов збереження стабільності роботи Верховної Ради України, І–ІІ квартали 2021 року розглядаються як найвірогідніший термін схвалення законопроектів у першому, другому читанні та набуття їхньої чинності відповідно до регламенту парламенту.

3.2 ПЕРСПЕКТИВИ ОХОПЛЕННЯ НОВИХ СФЕР ЕСКО-ІНВЕСТУВАННЯ

Враховуючи великий потенціал попиту впровадити заходи з енергоефективності на об’єктах підприємств теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення та розподілу природного газу та електричної енергії, є потреба розширити можливості застосування механізму енергосервісу для таких випадків. За даними Держенергоефективності та річного звіту НКРЕКП за 2019 рік за результатами проведеного моніторингу, аналізу та оцінки ефективності господарської діяльності ліцензіатів НКРЕКП у сфері теплопостачання встановлено, що підлягають модернізації/реконструкції 44,5 % котлів з терміном експлуатації понад 30 років та 83,9 % теплових мереж із терміном експлуатації понад 25 років. Зі свого боку частка старих та аварійних мереж водопостачання та водовідведення сягає 45%, водночас кошти підприємств, що можуть бути застосовані з метою відновлення (річний обсяг амортизації), сягають орієнтовно 410 млн грн, натомість загальна вартість відновлення є вищою за цю суму у 549 разів. Також протягом 2019 року звітні технологічні витрати електроенергії в розподільчих електричних мережах (клас напруги 154-0,38 кВ) за 2019 рік склали 12 886,7 млн кВт·год або 10,35 % від обсягу відпуску електроенергії в мережу (124 499,2 млн кВт·год). Так само і експлуатація застарілих газорозподільних мереж супроводжується високими виробничо-техноло-

гічними витратами та нормованими втратами газу в газорозподільних системах. Обсяги виробничо-технологічних витрат операторів газорозподільних мереж за той самий період зросли на 35 %.

Охоплення енергосервісом цих сфер має певні особливості:

- Масштабність та окупність проєктів. Обсяг інвестицій на один проєкт значно відрізнятиметься від бюджетних установ соціально-гуманітарної сфери. Середні інвестиції в бюджетній сфері — 300 тис. грн/об'єкт. Встановлення 1 Мвт когенерації коштуватиме у сфері теплопостачання потребуватиме 40–55 млн грн інвестування. Проєкти з модернізації транспортних мереж, окрім масштабу інвестування, матимуть довший строк окупності (8–12 років);
- Природа інвестиційних гарантій. Механізм бюджетних гарантій не працюватиме для підприємств сфери тепло-, електроенергетики, газо-, водопостачання. Насамперед, ці підприємства є як з комунальною (державною) формою власності, так і приватною. Остання форма не матиме жодних бюджетних гарантій. Підприємства цієї сфери не є бюджетними установами, тобто не мають 100% утримання бюджетним коштом. Гарантії, що вони можуть надати, як одержувачі бюджетних коштів не є сталим інструментом гарантування. Статус одержувачі такі суб'єкти матимуть тільки за цільовими надходженнями: балансування економіки підприємства з причини економічно необґрунтованого тарифу або разові трансферти на капітальні заходи із модернізації основних засобів. Такі кошти не є сталим джерелом повернення капіталовкладень для ЕСКО-інвестора;
- Ускладнення інвестування. Національний регулятор (НКРЕКП), обласні державні адміністрації та місцеві ради, що мають затверджувати встановлювати економічно обґрунтований рівень тарифів (цін) найвірогідніше братимуть участь в процесі узгодження істотних умов енергосервісних договорів

Грунтуючись на зазначених особливостях постають певні виклики перед стейкхолдерами для запуску енергосервісу в сферах тепло-, водо-, газо-, електро, генерації, транспортування, розподілу та постачання:

- Потреба у потужному фінансовому ресурсі. Міжнародні фінансові інституції (МБРР, ЄБРР, ЄІБ, KfW) матимуть інтерес до цього напрямку, враховуючи згортання процесу інвестування в «зелену» енергетику із гарантіями «зеленого тарифу». Неоднозначним фактором є наявність інвесторів, що зможуть відповідати вимогам таких інституцій у частині ліквідності та масштабності матеріально-технічної бази. Іншої відповіддю на цей виклик могут стати входження світових виробників енергоефективних технологій. Для них процес інвестування матиме ознаки товарного кредиту, лізингу, факторингу.
- Попит на інженерний, правовий та фінансовий консалтинг. Вітчизняні ЕСКО, які наразі становлять

- 100% ринку виконавців енергосервісу, мають потенціал зайняти нішу операторів ринку. Надання інжинірингових послуг (попередній відбір та ранжування об'єктів, проведення енергоаудитів, проєктування, комплектація, монтаж, експлуатація систем енергомоніторингу, обслуговування об'єктів та управління енергоефективністю), правового консалтингу (підготовка тендерної та договірної документації для замовників та учасників тендерів, супроводження під час укладення та реалізації енергосервісних договорів), фінансових консалтингових послуг (розробка ТЕО, підготовка документація для кредитування тощо) для входження світових гігантів. За оцінками Української Асоціації енергосервісних компаній, п'ятирічний досвід вітчизняних ЕСКО достатній для формування якісної пропозиції іноземним інвесторам у цьому напрямі.
- Конструктивність органів регулювання. Формування конструктивної позиції з боку Національного регулятора, облдержадміністрацій та виконкомів місцевих рад є запорукою швидкого та якісного проходження регуляторних процедур, пов'язаних із погодженням витрат на енергосервіс в собівартості цін (тарифів) та гарантуванням довгострокових сплат за енергосервісними договорами. На початковій стадії Національний регулятор має встановити прозору та інституційно доступну процедуру запровадження рахунків із спеціальним форматом використання для розрахунків за енергосервісними договорами. Це буде єдиною гарантією повернення інвестицій та відповідних прибутків з енергосервісу.

Підготовлений народними депутатами за участі Держенергоефективності, Міненерго та Української Асоціації енергосервісних компаній законопроект передбачає відповідні зміни у чинному законодавстві, що є першим кроком до збільшення можливостей застосування інструменту енергосервісу на об'єктах підприємств теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення, розподілу природного газу та електричної енергії, де є значний потенціал енергозбереження. Реєстрація законопроекту запланована у 2020 році як альтернативний проєкт до Урядового акту №4274 від 26.10.2020.

3.3 РИЗИКИ ДИСКРЕДИТАЦІЇ ЕНЕРГОСЕРВІСУ: ПОТЕНЦІЙНІ ЗАКОНОДАВЧІ ТА ПРОСВІТНИЦЬКІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАХИСТУ СТОРІН ВІД НЕДОБРОЧЕСНОГО ПАРТНЕРСТВА

Динаміка впровадження енергосервісу протягом 2016–2020 рр. засвідчує взаємний інтерес обох сторін: інвесторів та розпорядників бюджетних коштів. Бар'єри, що перелічено вище є об'єктивними обставинами, які потребують довгострокових макроекономічних змін, інституційного розвитку стейкхолдерів, законодавчих та технічних удосконалень. Ринок енергосервісу в бю-

Рис. 3.2

Прояви недобросовісної поведінки виконавців енергосервісу

ПРОЯВИ НЕДОБРОСОВІСНОЇ ПОВЕДІНКИ ВИКОНАВЦІВ ЕНЕРГОСЕРВІСУ

джетній сфері завмер із квітня 2019 р., позаяк виникли непередбачувані правові колізії. Рестарт сфери енергосервісу є абсолютно прогнозований, дивлячись на зацікавленість всіх стейкхолдерів. Об’єктивні перешкоди, що стримують, не згорнуть цей інструмент, проте виникає загроза суб’єктивних причин зупинення процесу приватного інвестування в підвищення енергоефективності публічних закладів.

Під час розробки та поетапного удосконалення законодавства із енергосервісу (2013–2017 рр.) лунали побоювання з боку органів влади та законотворців щодо загрози неефективного публічно-приватного партнерства. Прогнозувалося, що ризики будуть пов’язані з низької інституційної спроможністю в регіонах та блокуванням процесу сплати за енергосервісом унаслідок корупційних настроїв. Ризики не виправдалися. Серед 550 укладених контрактів лише за 4 енергосервісними договорами місцева влада (Савранський район Одеської області) відмовилася сплачувати, що призвело до суду. ЕСКО-інвестори: наразі загроза полягає у поступовій дискредитації

ідеї енергосервісу шляхом зміни поведінки деяких енергосервісних компаній.

За оцінками ГО «Українська Асоціація енергосервісних компаній» перші прояви нецивілізованого партнерства з боку ЕСКО-інвесторів спостерігаються із 2018 року. Протягом наступних трьох років деякі компанії почали копіювати таку поведінку та розширяти масштаби та види недоброчесної поведінки. Варто наголосити, що сумнівна практика деяких приватних компаній на ринку енергосервісу перебуває в «сірій зоні». Застосовуються прогалини в законодавстві, у яких відносини не регулюються або наявні певні правові суперечності між базовим законодавством про публічні закупівлі та законодавством, що визначає особливості закупівель енергосервісу, тобто недоброчесні компанії почали користатися максимально лібералізованим законодавством з енергосервісу задля максимізації прибутку.

На рис. 3.2. наведено деталізовані найбільш поширені прояви недобросовісної поведінки виконавців енергосервісу за етапами реалізації механізму.

Тендер

Аномальна економія

Модуль енергосервісу в системі «Прозорро» визнає переможця виключно за формулі в законі: найбільш вигідна пропозиція полягає в очікуваній максимальній економії енергоносіїв (комунальних послуг) та мінімальному строку договору. Законодавство не дозволяє відсікати неправдоподібні пропозиції, які не відповідають інженерним практикам та розрахункам за енергоаудитами. Наприклад, статистика економії теплової енергії за найбільш поширеними технологіями за енергосервісними договорами (встановлення індивідуальним теплових пунктів) свідчить про фактичні досягнення в діапазоні 20–35%. Недобросовісні учасники заради перемоги у публічних закупівлях, зазначаючи аналогічний набір устаткування, надавали пропозицію із 50–60% економії теплової енергії. Законодавство з публічних закупівель вже передбачило бар'єр для таких фіктивних пропозицій. Впроваджено право замовника закупівлі відхиляти пропозиції із «аномально низькими цінами». Закупівлі з енергосервісу на мають аналогій щодо аномально високих показників скорочення споживання енергоносіїв. Цією прогалиною почали користуватися представники недоброчесного бізнесу.

Ця недобросовісна схема має опосередкований законодавчий запобіжник, але не на стадії тендерів, а на стадії надання послуг з енергосервісу. Відповідно до ч. 9 ст. 5 ЗУ «Про запровадження нових інвестиційних можливостей, гарантування прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності для проведення масштабної енергомодернізації» у разі, якщо фактичний щорічний рівень скорочення споживання та/або витрат на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг у результаті енергосервісу не відповідає умовам енергосервісного договору з вини виконавця енергосервісу, то виконавець енергосервісу зобов'язаний усунути недоліки та/або запровадити додаткові заходи енергосервісу для забезпечення дотримання умов енергосервісного договору або відшкодувати замовнику енергосервісу суму різниці між фактичним рівнем скорочення споживання та/або витрат на оплату відповідних паливно-енергетичних ресурсів та/або житлово-комунальних послуг і рівнем скорочення, розрахованим на підставі умов енергосервісного договору.

Отже, користуючись цією нормою, замовник енергосервісу може вимагати відшкодування різниці між обіцяною економією енергоносіїв та фактично досягнутою. Це призвело б до збитковості таких енергосервісних проєктів. На жаль, статистика п'яти років не має підтвердження жодного випадку стягнення замовником відшкодування. На таку інституційну слабкість розпорядників бюджетних коштів розраховують під час подання фіктивних пропозицій. Майбутні збитки бюджетів очевидні: ціни енергосервісних договорів за фіктивними завищеними показниками економії енергоносіїв аналогічно зростають.

Впровадження енергоефективних заходів Мінімізація інвестування

Під час розробки законодавства з енергосервісу ідеологія ґрунтувалася на максимальному прощенні та невтручанні в процес інвестування численних контролювальних та погоджувальних публічних органів влади. Це стосувалося, зокрема, зняття вимог щодо експертизи проєктно-кошторисної документації, технічного нагляду та ускладненої процедури введення в експлуатацію. Підстава — до повної сплати за енергосервісним договором усі інвестовані кошти не належать до бюджетних, тож на них не поширюються певні вимоги. Тому під час подання тендерних пропозицій і згодом — під час укладення енергосервісних договорів — ЕСКО мають зазначати узагальнений опис енергоефективних заходів без наявного проєкту із деталізацією комплектації. Дивлячись на таку лібералізацію, частина виконавців енергосервісу вдалися до використання неповноцінної комплектації устаткування, ремонту наявного устаткування (замість встановлення нового) або заміщення діючого устаткування на інше, що вже так само було в експлуатації. Безкарність таких порушень зазвичай — це наслідок відсутності належних інженерних підрозділів у замовника, в деяких випадках є ознаки змови з бюджетними установами.

Ризики таких дій мають різновекторні наслідки. З одного боку, це невірний сигнал іншим інвесторам щодо недобросовісних шляхів максимізації прибутку. З іншого — повна дискредитація ідеї енергосервісу, яка полягає у досягненні економії та модернізації систем та обладнання із продовженням життєвого циклу будівель та технологічних комплексів.

Зрив строків

Залучаючи приватних інвесторів, влада чітко усвідомлює плани щодо скорочення витрат на енергоносії в тому ж році. Розуміючи це, ЕСКО оцінюють свої фінансові та матеріально-технічні ресурси щодо спроможності своєчасно впровадити енергоефективні заходи до миті участі в тендері. Саме такий є цивілізований бізнес. Нецивілізований після укладення договорів одразу подає додаткові угоди на посунування строків інвестування мінімум на рік. Розпорядники бюджетних коштів позбавляються залучити реальних інвесторів та перевитрачають бюджетні видатки на сплату енергоносіїв. Законодавство з енергосервісу надає всі важелі впливу у таких ситуаціях: дострокове припинення договору з вини виконавця (недотримання значущих умов договору). Інституційна слабкість більшості замовників енергосервісу робить їх заручниками недобросовісних компаній.

Акти виконаних послуг

Маніпуляції із розрахунками

Класична формула розрахунку сплати за енергосервісом передбачає лише чотири показники:

- базове споживання;
- фактичне споживання після впровадження енергосервісу;

Рис. 3.3

Передумови та інструменти впливу на недобросовісну поведінку виконавців енергосервісу

- тариф (ціна) на енергоносії (комунальну послугу);
- фіксований відсоток (частка виплати на користь виконавця енергосервісу).

Параметри є абсолютно вимірюваними або незмінними, проте за такою формулою майже не відбувається виплат, позаяк коректний розрахунок потребує приведення до співставних умов. Зміни базового закону з енергосервісу у 2017 році надали таке право сторонам договору. Наприклад, розрахунок економії теплової енергії потребує додатково шести параметрів: температуру зовнішню (базову та фактичну), температуру внутрішніх приміщень (базову та фактичну), кількість днів опалення (базова та фактична). Приведення до співставних умов показників економії електроенергії на насосних станціях Держводагентства вимагає два додаткових параметри для обсягів перекачаної води: базовий та фактичний. Вимір цих параметрів потребує впровадження системи енергомоніторингу з сучасними приладами обліку ресурсів, зокрема для будівель з онлайн-передачею даних температур; договірних відносин із Укргідрометцентром.

Враховуючи, що законодавство з енергосервісу не вимагає цього параметру, недобросовісні виконавці уникають додаткових інвестиційних витрат. Питання переходить із конструктивної площини відносин (доступу обох сторін до усіх даних у форматі онлайн) до деструктивної (прагнення виконавцем вказати параметри, що впливатимуть на збільшення розрахункової економії). Вплив на перевитрати бюджетних коштів згідно з такими маніпулюваннями суттєвий: +1С температури внутрішніх приміщень додає 3–5% зекономленої енергії, відповідно, сплати на користь ЕСКО.

Це є свідомою позицією нецивілізованого бізнесу, що дозволяє виставляти акти з енергосервісу навіть за умов хронічного порушення санітарних вимог із повітряно-теплового режиму. За інформацією Української Асоціації ЕСКО, верифікація правильності розрахунків з одним із міст засвідчила маніпуляцію відразу за трьома параметрами корегування, що призвело до суттєвих переplat бюджетних коштів.

Укладення договору

Викривлення впливу інфляції

Від 2017 року до 19 квітня 2019 базовий закон із енергосервісу (від 09.04.2015 №327) мав правову норму: ціна енергосервісного договору може бути змінена у випадках, передбачених п. 5–7 ч. IV ст. 36 ЗУ «Про публічні закупівлі». Основний зміст: перегляд ціни договору за умов впливу інфляції та валютних коливань. Правова норма стала поширюватися на всі багаторічні енергосервісні договори, окрім всіх однорічних.

Відсутність деталізації в законодавстві про енергосервіс щодо особливостей використання індексу цін, призвело до викривленої моделі використання цієї статті закону. Відповідно до однорічних договорів, цей інструмент нівелював ризики підрядників (постачальників послуг і товарів) від збитків в період від подачі тендерних пропозицій до миті повного розрахунку з боку бюджетного замовника, якщо за цей час відбулися суттєві зміни в цінах на роботи (товари, послуги) або провал національної валюти (за умов поставки обладнання, товарів іноземного походження).

Недобросовісні ЕСКО пристосували в енергосервісних договорах індекс споживчих цін не до 1 року надання послуг, а до всієї ціни договору. Тобто перерахунку підлягають усі ціни довгострокового договору, хоча індекс інфляції застосовується за певний рік. Це призведе до колізії, коли строк договору закінчився, а ціна договору не вичерпана. Перевитрати бюджету можуть дорівнювати половині ціни таких договорів.

Наведені приклади нецивілізованого партнерства є практичними кейсами, згідно з якими варто очікувати репутаційних наслідків для компаній та поширення негативної інформації серед потенційних замовників енергосервісу. Незмінність поведінкового тренду створює загрози повної дискредитації такого формату публічно-приватного партнерства та згортання ринку енергосервісу в бюджетній сфері.

Серед передумов формування недобросовісної поведінки ЕСКО-інвесторів можна виділити два основних:

- законодавчі прогалини (зокрема, з причин максимальної дерегуляції процесу впровадження енергосервісу);
- низький інституційний розвиток замовників енергосервісу.

Поки частка виконавців енергосервісу із схильністю до нецивілізованого партнерства не сягнула критичної величини, доцільно запропонувати такі інструменти:

- Удосконалення законодавства, зокрема:
 - впровадження принципу відсікання учасників тендерів із аномально високими показниками скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів;
 - утілення норм щодо обов'язкової експертизи капіталовкладень та прав замовників на припинення договорів, за умови порушення ДБН та ДСТУ під час проєктування, комплектації та монтажу устаткування;
 - запровадження правових норм щодо обов'язковості встановлення систем енергомоніторингу коштом виконавця енергосервісу з онлайн-доступом замовника до параметрів температур та обсягів споживання енергоносіїв.
- Інституційний розвиток публічних органів, що задіяні в енергосервісі, зокрема:
 - запровадження масштабної кампанії з онлайн-нових семінарів (за підтримки міжнародних проєктів технічної допомоги) задля навчання розпорядників бюджетних коштів ключовим принципам верифікації дій ЕСКО-інвесторів на всіх етапах партнерства;
 - залучення експертів Української Асоціації енергосервісних компаній до перевірки вірності розрахунків актів з енергосервісу;
 - втілення системи енергоменеджменту в бюджетній сфері з формуванням сталої матеріальної мотивації усіх осіб, задіяних у впровадженні енергосервісу;
 - посилення ролі енергоменеджерів публічних органів у процесі реалізації енергосервісних договорів;
 - формування системи відкритих даних (на сайті Держенергоефективності) про кейси з недобросовісної поведінки приватних партнерів.

Поєднання законодавчих норм із посилення прав замовників енергосервісу та заходів із розвитку інституційної спроможності публічних органів має сформувати сильну позицію бюджетного замовника та зупинити поширення недобросовісних практик з боку приватних партнерів.

АВТОРИ

Олексій Корчміт, голова правління ГО «Українська асоціація енергосервісних компаній»

Юрій Збираник, начальник відділу регіонального співробітництва у сфері енергоефективності Департаменту стратегічного розвитку Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України

Роман Палагусинець, заступник виконавчого директора з регіонального розвитку «Кліар Енерджі Груп»

ВИХІДНІ ДАНІ

Фонд імені Фрідріха Еберта | Представництво в Україні
01004 Україна, Київ, Пушкінська 34

Відповідальний за друк:
Марсель Рьотіг | Директор, ФФЕ Київ
Тел.: +38 (044) 234 0038 | Факс: +38 (044) 451 4031
<http://fes.kiev.ua>

Замовлення публікацій:
[mail\(at\)fes.kiev.ua](mailto:mail(at)fes.kiev.ua)

Комерційне використання усіх публікацій, виданих Фондом ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) не дозволяється без письмового дозволу ФФЕ.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ІМ. ФРІДРІХА ЕБЕРТА В УКРАЇНІ

Фонд ім. Фрідріха Еберта (ФФЕ) - це політичний фонд, центральний офіс якого знаходиться у Німеччині. Наша діяльність зосереджена на ключових ідеях та цінностях соціал-демократії: свобода, справедливість та солідарність. Наша міжнародна співпраця забезпечується мережею представництв в більш ніж 100 державах. Наші зусилля спрямовані на підтримку політики мирної співпраці та прав людини, допомогу у створенні та консолідації демократичних інститутів, що базуються на засадах соціальної справедливості та верховенства

права, такими як вільні профспілки та сильне громадянське суспільство.

Ми активно виступаємо за соціальну, демократичну та конкурентоздатну Європу в рамках євроінтеграційних процесів. Саме в дусі цих принципів Представництво ФФЕ у Києві, з часу свого заснування у 1996 році, підтримує діалог з українськими партнерами, в тому числі із ширшого кола питань, таких як демократичний сталий розвиток та безпека людини.

ЕНЕРГОСЕРВІС В УКРАЇНІ: УСПІХИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Беззаперечною є перспективність приватних інвестицій для енергомодернізації публічної сфери на фоні ускладнення бюджетних капіталовкладень через економічну кризу на тлі пандемії.

Енергосервісні договори довели свою ефективність. Їх верифікація засвідчила суттєву економію енергоносіїв. Вони також є економічно обґрунтованими з огляду на відсутність бюджетних інвестицій. ЕСКО демонструє швидке долучення нових сфер та технологій. Кількість проєктів ЕСКО зростає, вони стають більш глибокими за ефектом енергозбереження.

Якісно новий етап розвитку ЕСКО-інвестування в Україні передбачає доступ до міжнародних фінансових ресурсів й технологій. Розвиток інституційної спроможності публічних партнерів унеможливить недоброчесне партнерство та підвищить інвестиційну привабливість проєктів для громад.